

Sint-Martensplein 2 (Gemeente Aalst, Provincie Oost-Vlaanderen)

Projectcode: 2016F97

Juni – oktober 2016

ARCHEOLOGIE NOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

INHOUDSTAFEL

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek	7
1.1 Beschrijvend gedeelte	7
1.1.1 Administratieve gegevens	7
1.1.2 Juridische context	9
1.1.3 Onderzoekskader	9
1.1.4 Ruimtelijke situering	10
1.1.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	11
1.1.6 Archeologisch potentieel	14
1.1.6.1 Methode	14
1.1.6.2 Fysisch geografische situatie	14
1.1.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen	14
1.1.6.4 Archeologische indicatoren	14
1.1.6.5 Verstoringshistoriek	15
1.2 Assessmentrapport	16
1.2.1 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	16
1.2.1.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)	17
1.2.1.2 Geologie	17
1.2.1.2.1 Tertiair	17
1.2.1.2.2 Quartair	19
1.2.1.3 Bodem	21
1.2.1.3.1 Bodemtypes	21
1.2.1.3.2 Bodemerosie	22
1.2.1.4 Huidig gebruik en verstoringen	23
1.2.1.5 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop	24
1.2.1.6 Hydrografie	26
1.2.2 Gekende archeologische waarden	27
1.2.2.1 Historisch en cartografisch onderzoek	27
1.2.2.1.1 Historische achtergrond algemeen	27
1.2.2.1.2 Historische achtergrond specifiek	30
1.2.2.1.3 Historische kaarten	33
1.2.3 Huidig gebruik en verstoringen	38
1.2.3.1 Beschrijving van de gekende archeologische waarden	41
1.3 Synthesepannen en samenvatting	42
1.3.1 Samenvatting gericht op gespecialiseerd publiek	43

1.3.2	Samenvatting gericht op niet gespecialiseerd publiek	44
1.4	Bibliografie	45
1.5	BIJLAGE: PLANNENLIJST	46

FIGURENLIJST (2016F97)

Figuur 1: projectgebied weergegeven op de GBR basiskaart met weergave van kadastrumnummers (bron: Geopunt).	8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart met algemene situering op de kaart van België (27/06/2016, bron: Geopunt).	8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto (winteropname, 2015, middenschallig, bron: Geopunt).	10
Figuur 4: Aanduiding van de geplande werken op de GBR basiskaart met weergave van kadastrumnummers (bron: Geopunt).	11
Figuur 5: Voorstelling van de funderingsplaat met dieptes in m-MV (schaal 1/100).	12
Figuur 6: Doorsnede doorheen de lengteas van het gebouw met aanduiding van de verschillende ruimtes (schaal 1/100).	13
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).	17
Figuur 8: Projectgebied afgebeeld op de Tertiair Geologische Kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).	18
Figuur 9: Projectgebied op de Quartair Geologische Kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).	19
Figuur 10: Projectgebied op de Samengestelde Quartair Geologische Kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).	19
Figuur 11: Projectgebied afgebeeld op de bodemkaart (27/06/2016, bron: Geopunt).	21
Figuur 12: Projectgebied afgebeeld op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2016) (27/06/2016, bron: Geopunt).	22
Figuur 13: Projectgebied afgebeeld op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten (27/06/2016, bron: Geopunt).	22
Figuur 14: Projectgebied afgebeeld op de bodemgebruikskaart (27/06/2016, bron: Geopunt).	23
Figuur 15: Aanduiding van de waterleiding (blauw), die dwars over het projectgebied loopt.	23
Figuur 16: Projectgebied afgebeeld op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (27/06/2016, bron: Geopunt).	24
Figuur 17: Hoogteverloop van noord naar zuid volgens de profiellijn getekend op het projectgebied (27/06/2016, bron: Geopunt).	25
Figuur 18: Profiellijn hoogteverloop afgebeeld op het projectgebied (27/06/2016, bron: Geopunt).	25
Figuur 19: Projectgebied afgebeeld met de verschillende waterlopen (27/06/2016, bron: Geopunt).	26
Figuur 20: Topografie van Aalst en omgeving op basis van het Digitaal Hoogtemodel (DHM). De zwarte driehoek situeert de oudste woonkern van Aalst op een steilrand van de Dendervallei. De stippellijn geeft de afbakening van de hoger gelegen leemrug met de koutergronden aan (DE GROOTE 2013, 6) (©AGIV en Onroerend Erfgoed).	27
Figuur 21: Kaart op basis van het 16 ^{de} -eeuwse Stadsplan van Van Deventer met lokalisatie van het projectgebied en de vroegmiddeleeuwse sites: 1. Het Zelhof, 2. De Sint-Martinuskerk, 3. De Sint-Ursmaruskapel, 5. Het Sint-Jozefscollege, 6. De Hopmarkt, 7. Het traject van de handelsweg Brugge-	

Keulen. Verder: de Dender en de Siesegembeek (blauw), het alluviale gebied (groen) en de hoger gelegen leemgronden (beige) (DE GROOTE 2013, 9).....	29
Figuur 22: Lokalisatie van het projectgebied en de volmiddeleeuwse sites. Plan op basis van het 16 ^{de} -eeuwse stadsplan van Van Deventer met de castrale motte (1), het Zelhof (2), de eerste stadsomwalling (3), de opgevlude winterbedding van de Dender (4), de tweede stadsomwalling (5) en de Grote Markt (6) (DE GROOTE 2013, 19).....	29
Figuur 23. Grondplan van het 19 ^{de} -eeuwse Koornhuis (CEULEMANS, ROBIJNS & PODEWIJN 1986, 32).....	32
Figuur 24. Aanduiding van het 19 ^{de} -eeuwse Korenhuis op de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van het projectgebied.....	32
Figuur 25: Detail van de stadskaat van J. Van Deventer, met aanduiding van het projectgebied (http://www.madeinaalst.be/beeldbank/indeling/detail/form/advanced/start/10?q_searchfield=kaart).....	34
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de kaart van Ludovico Guicciardini, 1612.....	35
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de kaart van Dedeyne, 1628	35
Figuur 28: Detail van de stadskaat van Sanderus, met aanduiding van Aalst-projectgebied Sint-Martensplein (https://s3.amazonaws.com/sanderusmaps.9000.be/163012-4426.jpg)	36
Figuur 29: Situering van het projectgebied afgebeeld op de kaart van Ferraris (27/06/2016, bron: Geopunt).	36
Figuur 30: Situering van het projectgebied afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen (27/06/2016, bron: Geopunt).	37
Figuur 31: Situering van het projectgebied afgebeeld op de kaart van Popp (27/06/2016, bron: Geopunt).	38
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).....	39
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).....	39
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).....	40
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, middenschallig, winteropnamen, 2015 (Bron: Geopunt).....	40
Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto tov. de gegevens uit de Centraal Archeologische Inventaris (27/06/2016, bron: Geopunt en CAI).	41
Figuur 37: Synthesepan van het bureauonderzoek weergegeven op de GRB-basiskaart (bron: Geopunt)	42
Figuur 38: Locatie van de voorgestelde proefsleuf op de middenschallige orthofoto van 2015.....	43

TABELLENLIJST (2016F97)

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	7
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....	16
Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.....	33
Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.	41

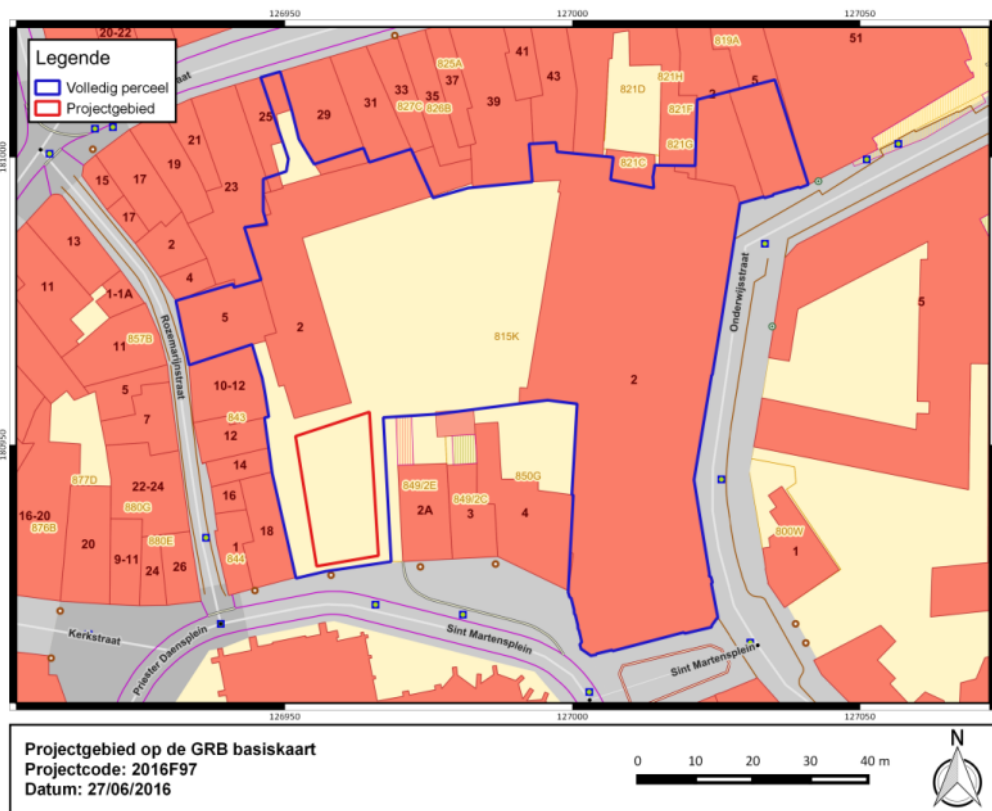
Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

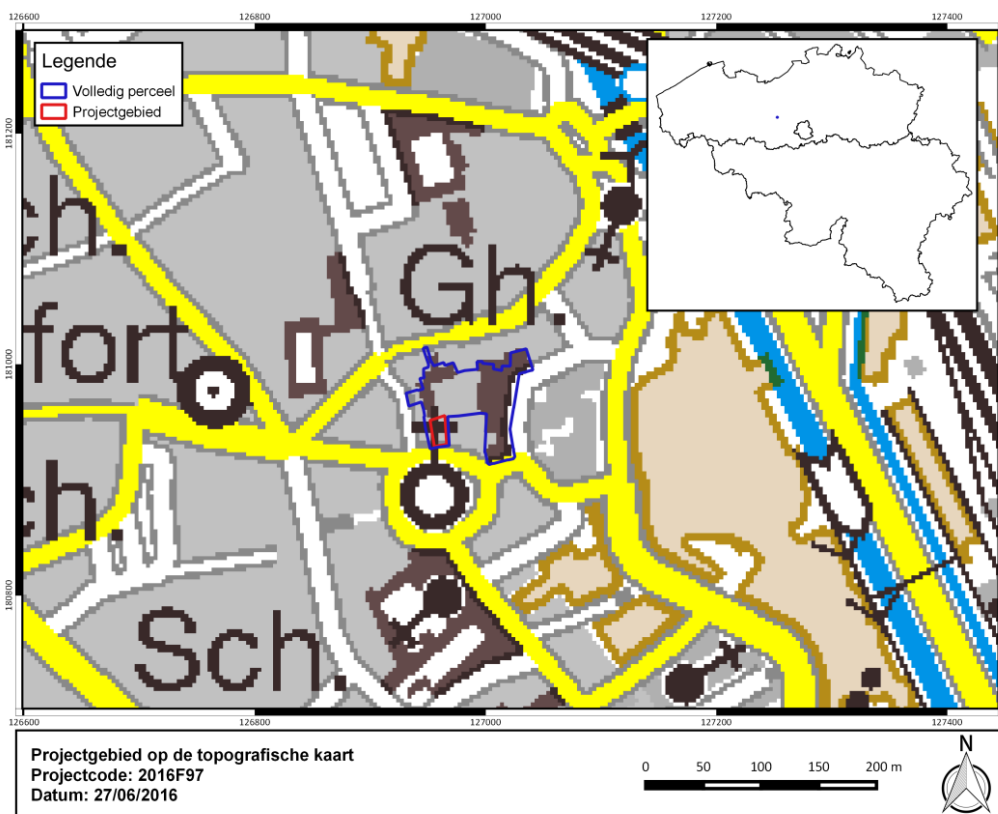
1.1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) Projectcode	2016F97	
b) Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan	/	
c) De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	Janiek De Gryse OE/ERK/Archeoloog/2015/00043	
d) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	Oost-Vlaanderen
	Gemeente	Aalst
	Deelgemeente	/
	Postcode	9300
	Adres	Sint Martensplein 2
	Toponiem	Sint-Martensplein 2
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 126819 Y _{min} = 180857 X _{max} = 127101 Y _{max} = 181053
e) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Gemeente Aalst, 1ste afd.- sectie A – nr.815K Figuur 1	
f) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
g) De begin- en einddatum van de uitvoering van het onderzoek	13 juni 2016 – 24 oktober 2016	
h) De relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed die van toepassing zijn op het onderzochte gebied, de eventuele archeologische site en het onderzoek zelf	Bureauonderzoek	
i) Overzichtsplan met afbakening van verstoorde zones	Figuur 15	

Figuur 1: projectgebied weergegeven op de GRB basiskaart met weergave van kadasternummers (bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart met algemene situering op de kaart van België (27/06/2016, bron: Geopunt).

1.1.2 Juridische context

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag binnen één van de 58 vastgestelde archeologische zones waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het projectgebied met ingreep in de bodem bedraagt 341 m² waarbij de totale oppervlakte van het kadastraal perceel 5339,65 m² bedraagt, vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.1.3 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek vormt de geplande realisatie van een nieuwbouw binnen het kader van de uitbreiding van een schoolcomplex. Het projectgebied wordt in deze studie Aalst-projectgebied Sint-Martensplein 2 genoemd.

Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van Aalst- projectgebied Sint-Martensplein 2. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het te onderzoeken terrein en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

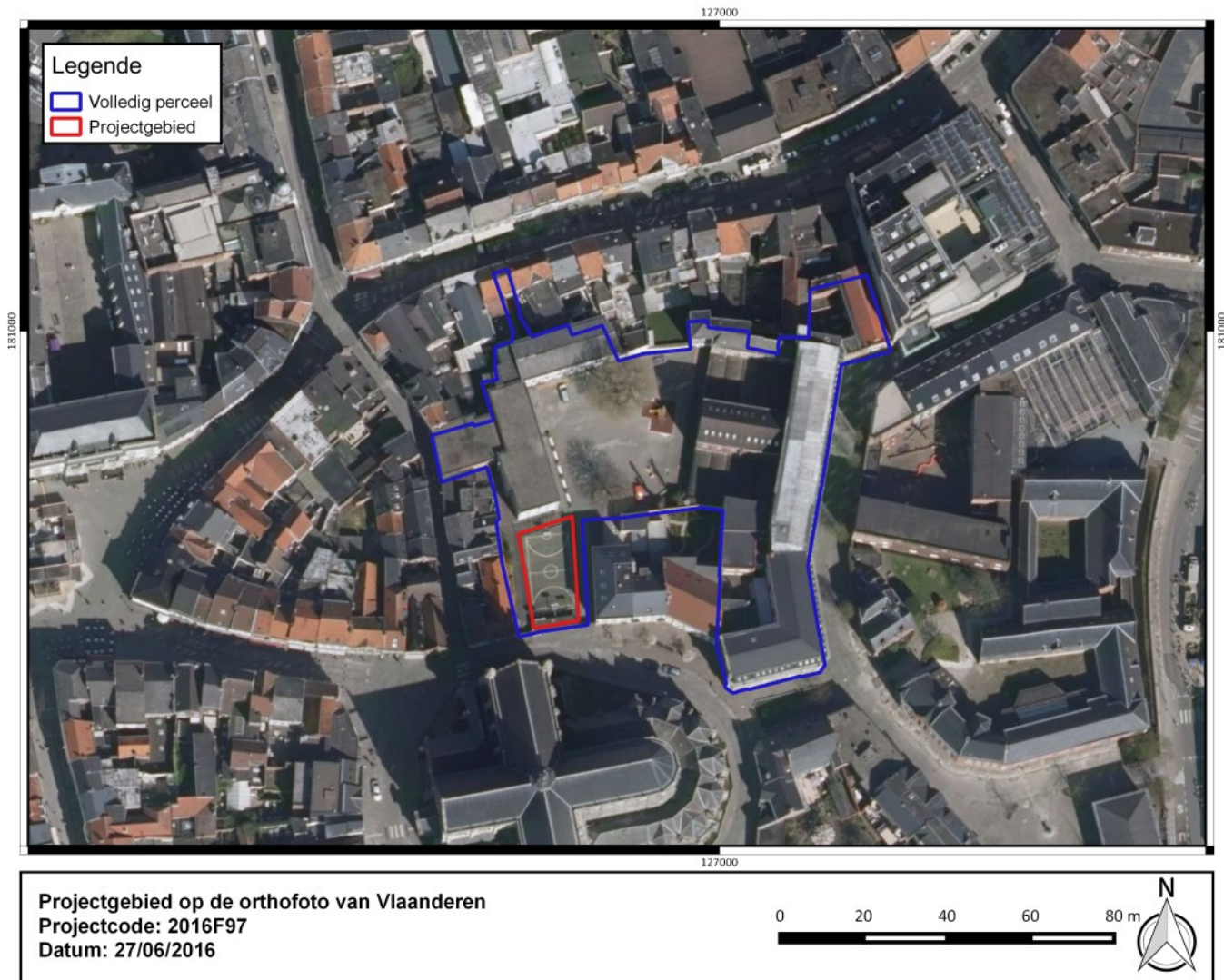
Er zijn geen gegevens beschikbaar van eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek ter hoogte van het projectgebied. In de Sint-Martinuskerk werd in het verleden archeologisch onderzoek uitgevoerd (CAI 32316). Restanten van een afvalpakket zijn mogelijk te interpreteren als de afbraakresten van een ouder kerkgebouw uit de Karolingische of Romaanse periode. Eventueel een Romeinse oorsprong. Een noodopgraving in een deel van de laat-gotische kerk bracht verschillende graven aan het licht (met verschillende dateringen), alsook sporen van een vroegmiddeleeuwse, mogelijk Karolingische, voorloper en een protohistorische greppel.

Op het Sint-Martensplein werd een wegverharding uit de 12de eeuw met parallel een grachttracé aangetroffen (CAI 152195). Het gaat waarschijnlijk om een toegangsweg tot het Zelhof (Figuur 21).

1.1.4 Ruimtelijke situering

Het projectgebied situeert zich in de oudste kern van de stad Aalst (provincie Oost-Vlaanderen). Het terrein bevindt zich net ten noorden van de Sint-Martinuskerk in het zuiden aan het Sint-Martensplein.

Het terrein is kadastraal gekend als gemeente Aalst, 1ste afd.- sectie A – nr.815K.

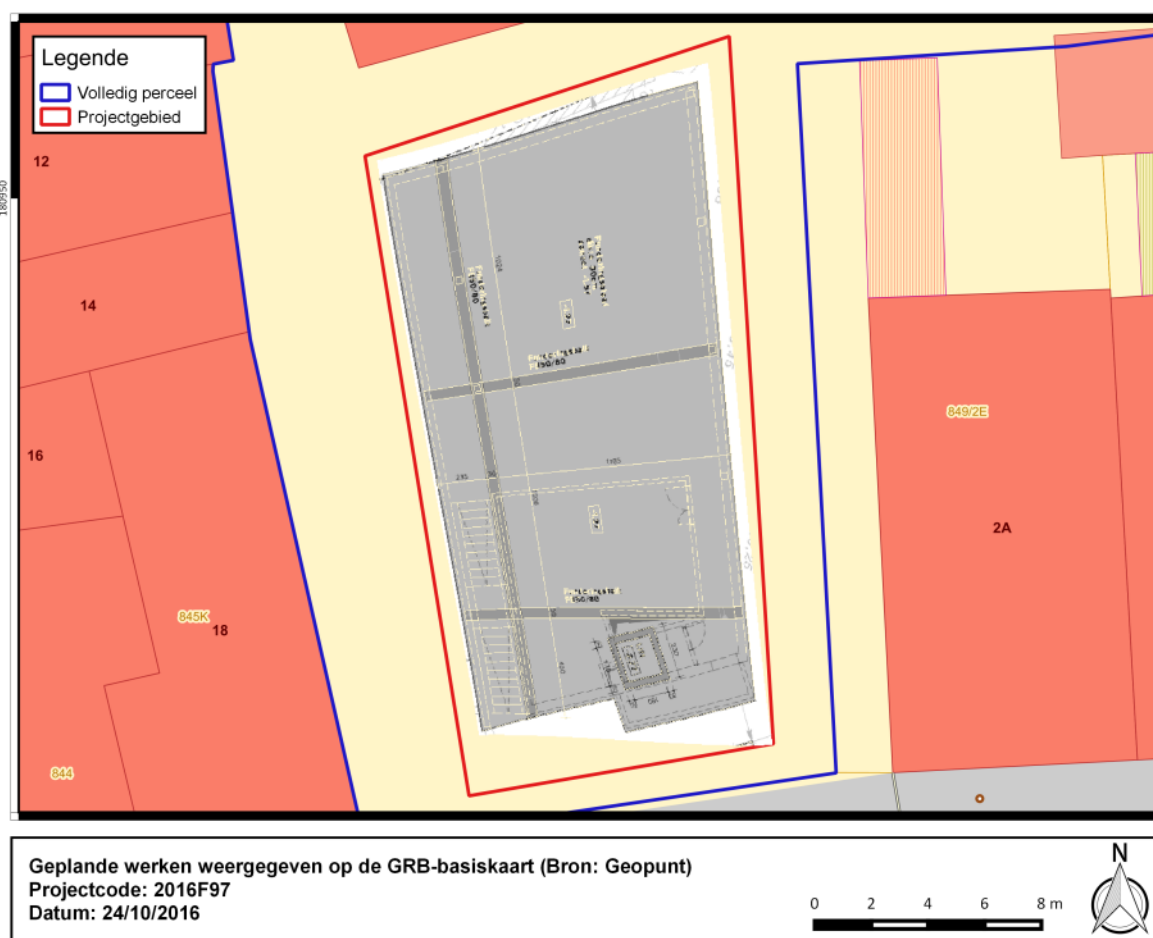

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto (winteropname, 2015, middenschallig, bron: Geopunt).

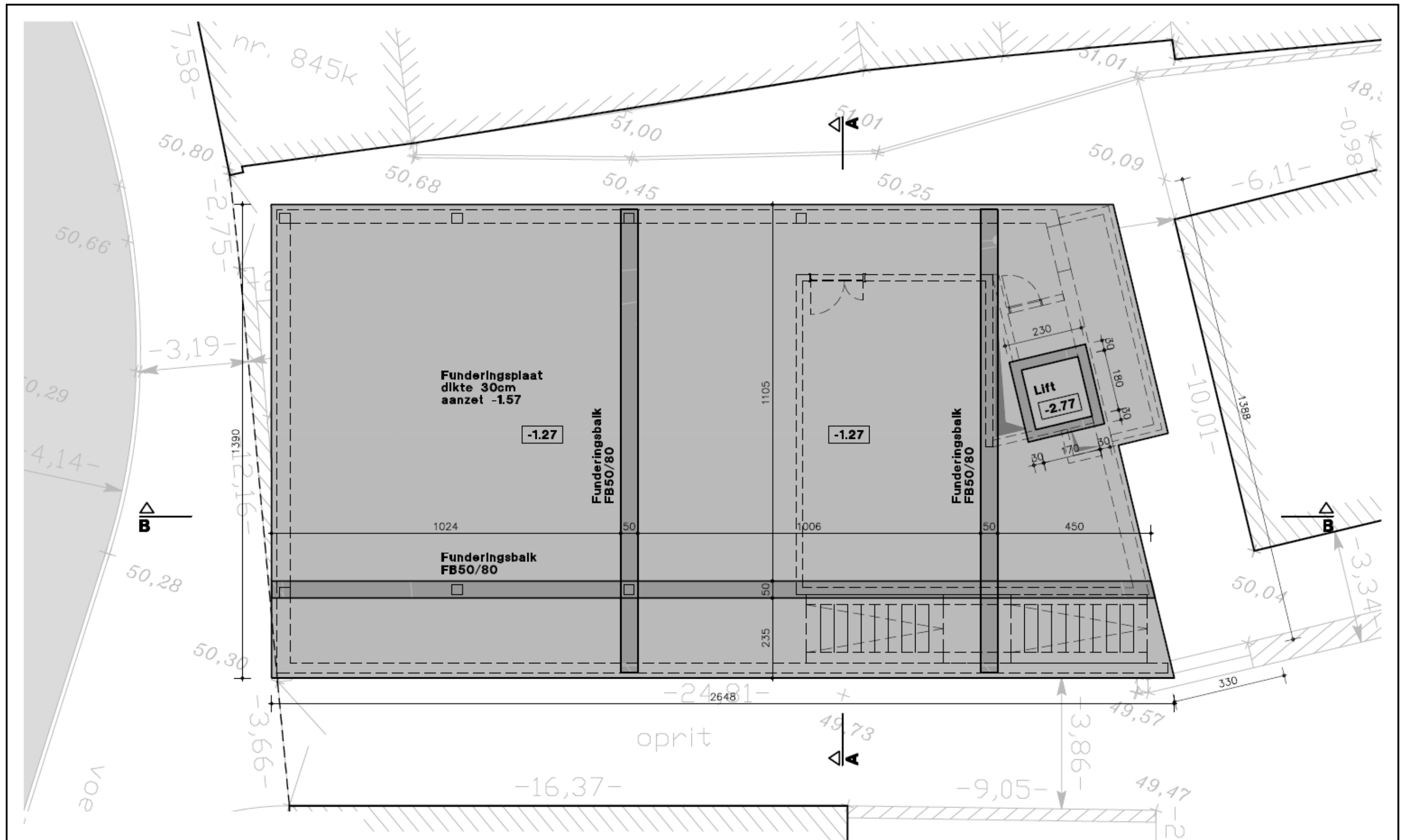
1.1.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

De initiatiefnemer wenst het schoolcomplex (basisschool en humaniora) uit te breiden. Op de plaats van het huidige sportterrein is een nieuwbouw met een oppervlakte van ca. 341 m² gepland. De bestaande doorgang van het Sint-Martensplein naar de binnenspeelplaats naast woning nr.2a blijft behouden. Een werfweg wordt niet aangelegd, gezien de bouwplaats rechtstreeks van op straat bereikbaar is.

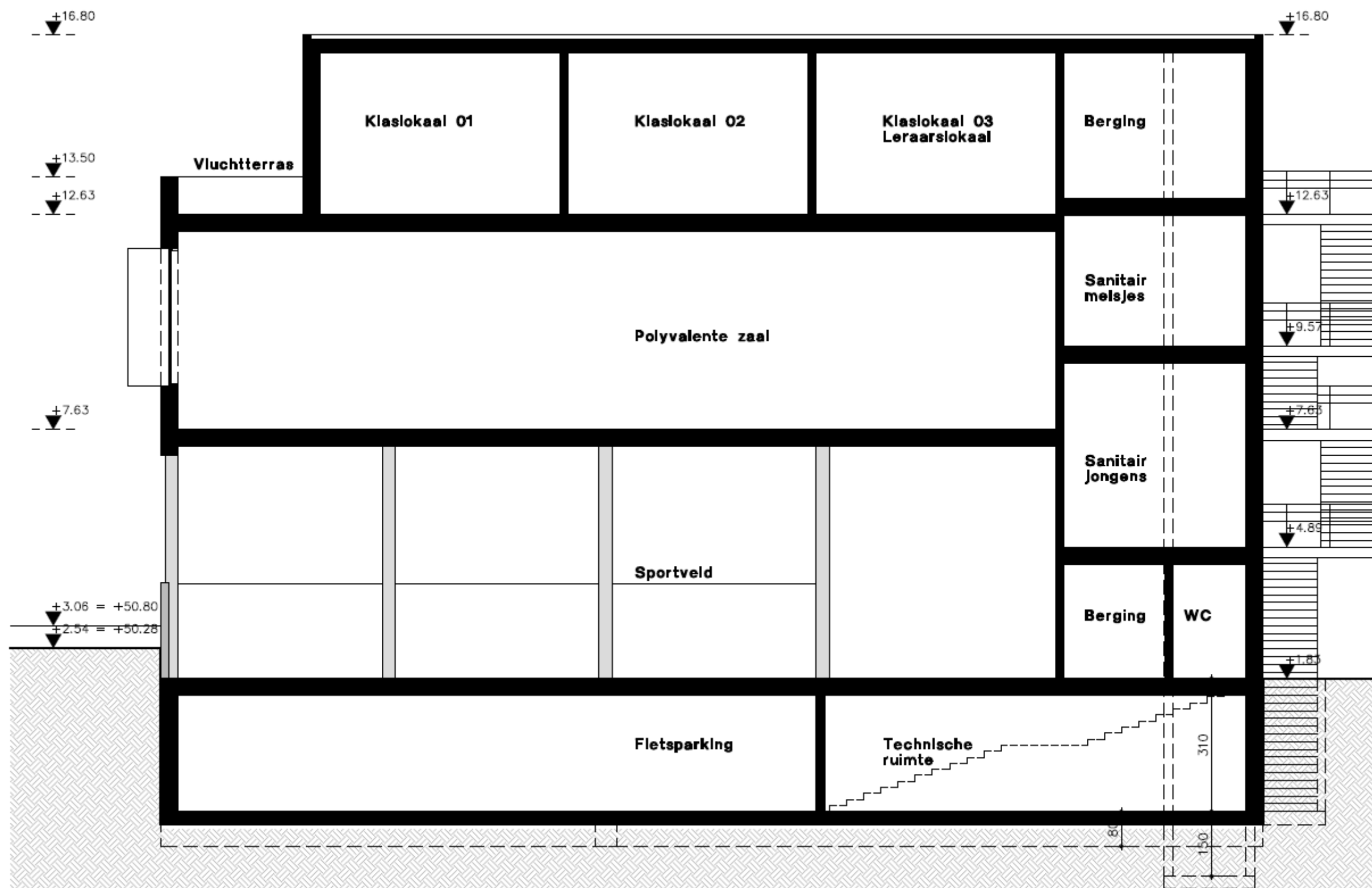
Op de bouwplaats is er nu een geasfalteerd sportterrein aanwezig. De huidige verharding zal worden verwijderd teneinde de bouwput uit te graven. De bouwput zal even groot zijn als de buitenkant van de voorziene kelder, maar rondom rond minimum 50 cm groter, teneinde werkruimte te hebben voor uitvoering van de betonwerken zelf. De onderzijde of bodem van de graafput zal 5 cm dieper zijn dan de onderzijde van de kelderplaat: uitgravingsniveau kelder is -1,62 m-MV. Nadien zullen de funderingssleuven vanaf deze bodem dieper worden uitgegraven : deze zullen even groot worden uitgegraven als de buitenzijde van de funderingen zelf en de bodem zal zich 5 cm dieper bevinden dan de onderkant van deze funderingssleuven : uitgravingsniveau funderingssleuven is -2,12 m-MV. Ook zal de liftput dieper worden uitgegraven dan de putbodem voor de kelder. De graafput voor de lift zal rondom rond 50 cm groter zijn dan de buitenzijde van de liftput, teneinde werkruimte te hebben voor uitvoering van de betonwerken. De onderzijde of bodem voor de liftput zal 5 cm dieper zijn dan de onderzijde van de bodemplaat van de lift: uitgravingsniveau voor liftput is -2,82 m-MV. Deze verschillende niveaus zijn terug te vinden op de overgemaakte funderingsplannen.

Figuur 4: Aanduiding van de geplande werken op de GBR basiskaart met weergave van kadastrumnummers (bron: Geopunt).

Figuur 5: Voorstelling van de funderingsplaat met dieptes in m-MV (schaal 1/100).

Figuur 6: Doorsnede doorheen de lengteas van het gebouw met aanduiding van de verschillende ruimtes (schaal 1/100).

1.1.6 Archeologisch potentieel

Projectgebied Aalst-Sint-Martensplein 2 wordt gekenmerkt door een hoge bewoningsdensiteit in het verleden. De bureaustudie werd dan ook uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 12.5.2.3.

1.1.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.1.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed. Het bureauonderzoek voor projectgebied Aalst Schoolcomplex wordt gekenmerkt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en heeft als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische bebouwing.

Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Bodemgebruikskaart
- Geomorfologische kaart

1.1.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.1.6.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.

Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd:

Bron	Jaartal
Kaart van Jacob van Deventer	Midden 16 ^{de} eeuw (1559?)
Kaart van Guicciardini	1612
Kaart van Dedeyne	1628
Sanderus	1641
Ferraris	1771-1777
Atlas der Buurtwegen	1841
Kadasterkaart van Popp	1842-1879
Orthofoto	1971
Orthofoto	1979-1990
Orthofoto	2002-2003
Orthofoto	2015

Op basis van dit kaartmateriaal kan de bewoningsgeschiedenis vanaf het midden van de 16de eeuw gereconstrueerd worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden.

Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis.

De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid.

Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.1.6.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

Er werd bovendien een plaatsbezoek uitgevoerd.

1.2 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

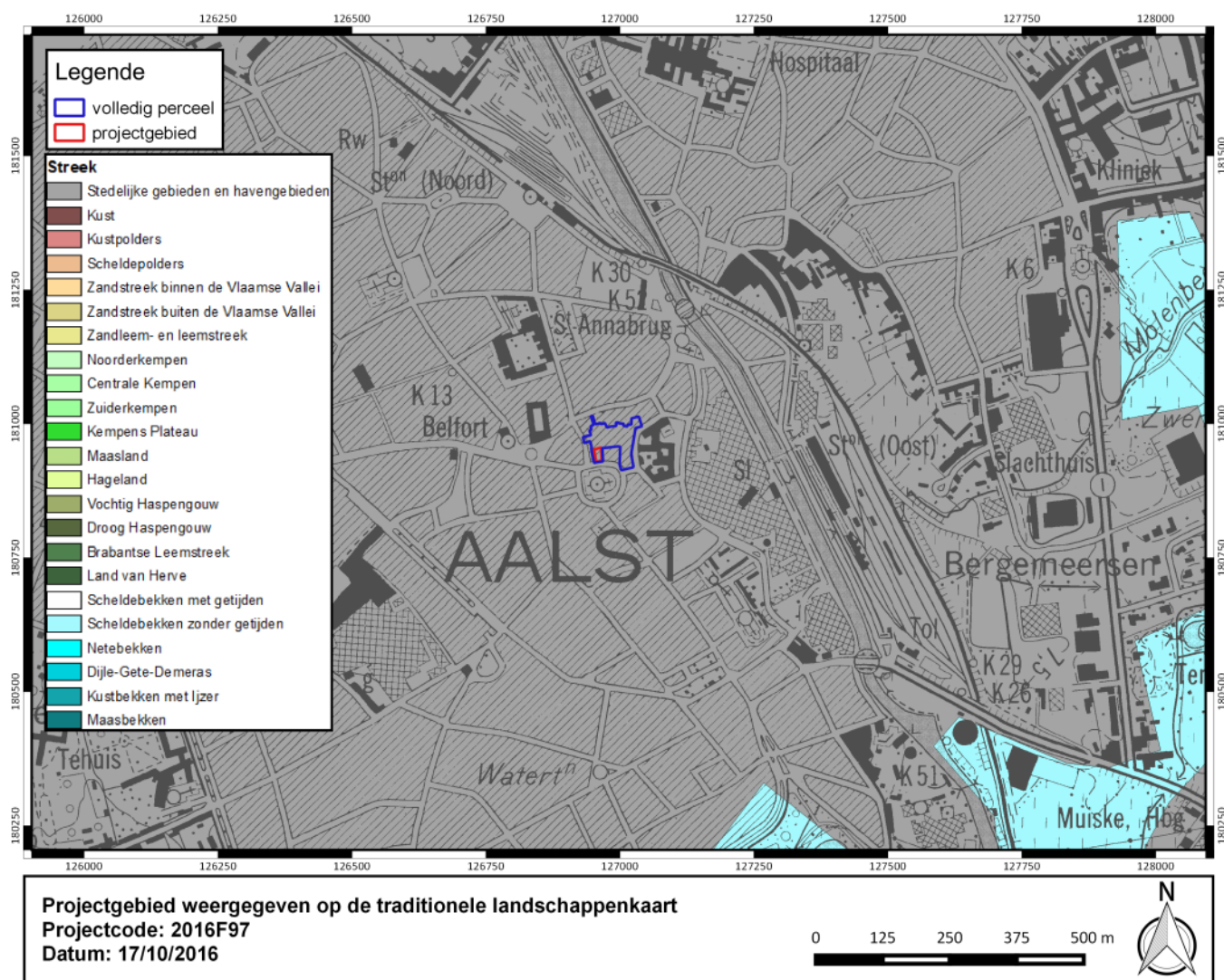
1.2.1 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	Informatie
Traditionele landschappenkaart	Stedelijke gebieden
Tertiair	Formatie van Kortrijk: Lid van Aalbeke
Quartair	KFGv , Zandig alluviaal Holocene, Fluvioperiglaciaal zandig Weichseliaan, Vroeg-Weichseliaan valleibodemgrind
Bodemtypes	Kunstmatische grond, bebouwing (OB)
Potentiële bodemerosie	Medium erosiegevoelig (gemeente niveau)
Bodemgebruikskaat	Andere bebouwing
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	Gemiddelde hoogte ca. 13 m TAW
Hydrografie	Denderbekken (Vondelbeek Deelbekken) Rivieren en beken: de Dender, de Molenbeek, de Beek van de vier hollen, Ediksveldbeek

1.2.1.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)

Het projectgebied is gelegen in stedelijke gebieden. Aan de oostkant bevindt zich het Scheldebekken zonder getijden.

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).

1.2.1.2 Geologie

1.2.1.2.1 Tertiair

Het projectgebied bevindt zich in de Formatie van Kortrijk (Figuur 8). Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

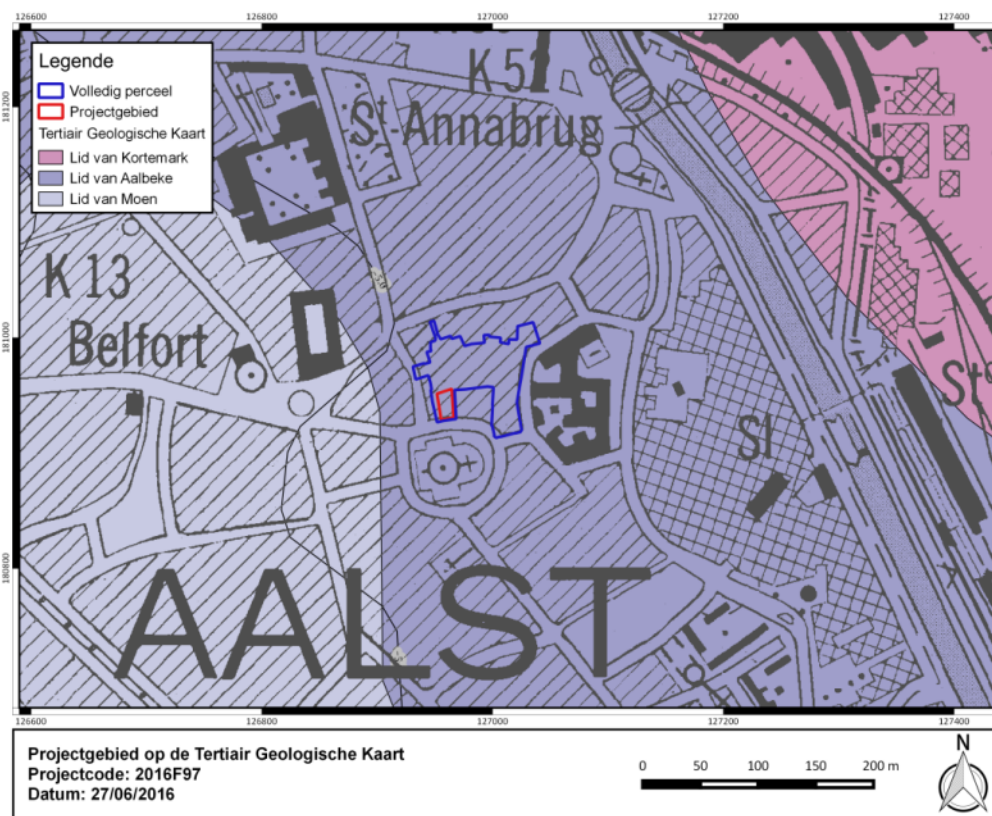
De aanwezige leden rondom en in het projectgebied zijn het Lid van Aalbeke en het Lid van Moen. Ten zuidwesten van het projectgebied bevindt zich het oudste aanwezig lid van de Formatie van Kortrijk nl. het Lid van Moen. Dit lid is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

Het Lid van Aalbeke, dat aanwezig is in het projectgebied, is een fijnsiltige homogene klei, afgezet in een rustig open-shelf milieu. Het manifesteert zich vaak als een grijze plastische klei die soms fossielen, zandsteenconcreties en laagjes grijs zand bevat. Deze klei wordt uitgebaat voor vervaardiging van bakstenen, dakpannen en siertegels.

De Formatie van Kortrijk is seismisch gekenmerkt door een dicht netwerk van merkwaardige breuken, de zogenaamde "kleitektoniek". De breuken zijn intraformeel, ze komen enkel voor in het pakket zelf en lopen niet door in de bovenliggende of onderliggende pakketten. De genese van deze kleitektoniek is te wijten aan compactieprocessen en dichtheidsverschillen die zich hebben ontwikkeld bij de begraving van de formatie.

Ten oosten van het projectgebied is de Formatie van Tielt aanwezig. Dit is een fijnzandig tot zandig marien sediment en is afgezet tijdens het Vroeg-Eoceen. Het wordt onderverdeeld in twee leden; van oud naar jong: het Lid van Kortemark en het Lid van Egem. Het voorkomende lid nabij het projectgebied is het Lid van Kortemark.

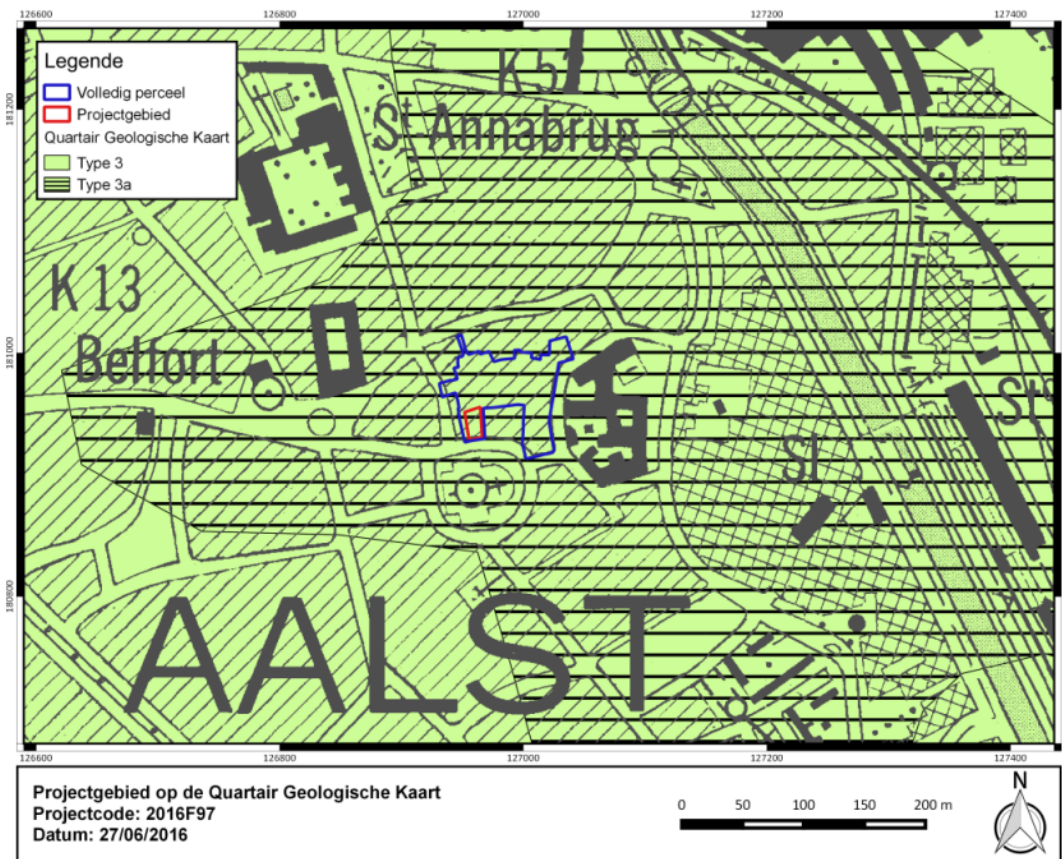
Het Lid van Kortemark bestaat uit een horizontaal gelamineerd fijnzandig grof silt en kleiig-siltig zeer fijn zand. Dit pakket is afgezet in de overgangszone tussen de buitenkust en de open shelf. In het zuiden van het bekken ontbreken de siltige afzettingen aangezien er een epicontinentale zee aanwezig was waar eerder zandige afzettingen werden gevormd. (Paniseliaan zand).¹

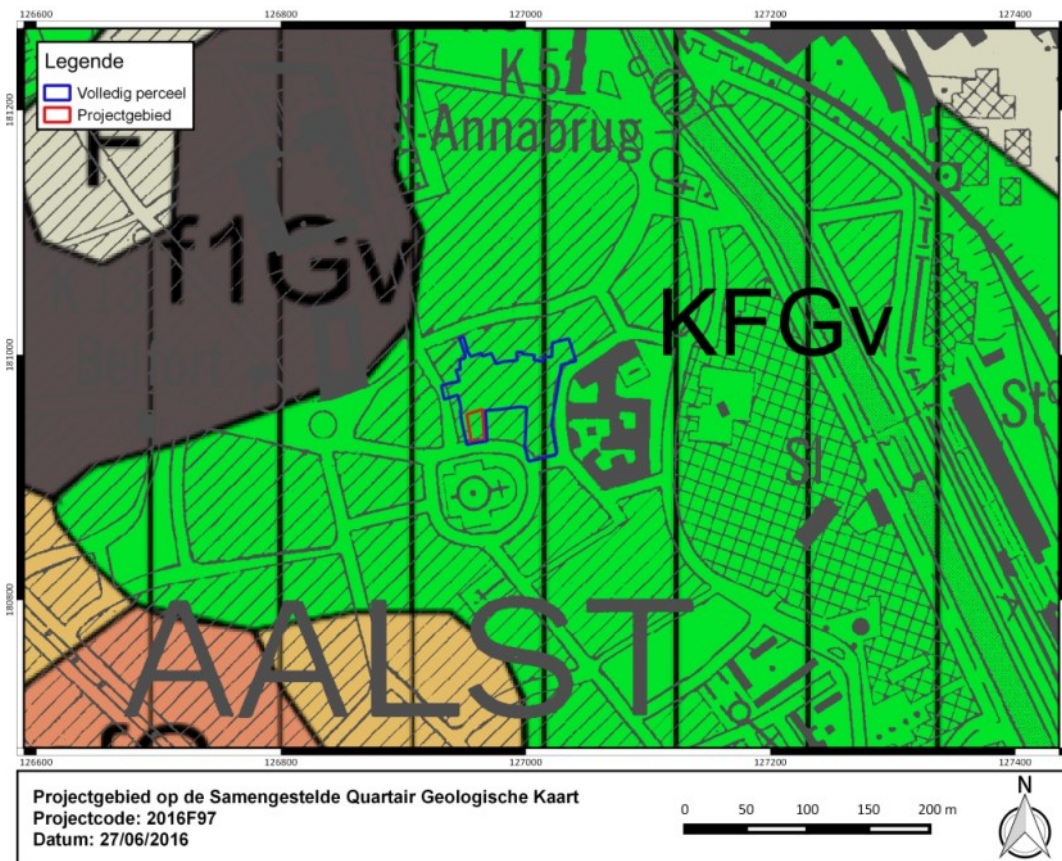
Figuur 8: Projectgebied afgebeeld op de Tertiair Geologische Kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).

¹ Jacobs *et al.*, 1996.

1.2.1.2.2 Quartair

Figuur 9: Projectgebied op de Quartair Geologische Kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).

Figuur 10: Projectgebied op de Samengestelde Quartair Geologische Kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).

De Quartair geologische profieltypekaart (1/200 000) (Figuur 9) geeft aan dat Type 3a aanwezig is in het projectgebied. De basis van dit pakket bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) die gevolgd wordt door een eolische afzetting van het Weichseliaan met eventueel ook hellingsafzettingen van het Quartair. Deze laag kan lokaal niet aanwezig zijn. De top van het Quartair bestaat uit fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclusief) van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat Weichseliaan).

De samengestelde Quartairprofieltypekaart (1/50 000) (Figuur 10) geeft aan dat het projectgebied zich in **KFGv** afzettingen bevindt. Deze benaming is een samenstelling van drie verschillende Quartaire facies: Holoceen alluviaal zandig facies (**K**), Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandig facies (**F**) en Vroeg-Weichseliaan valleibodemgrind (**Gv**).

Het meest recente materiaal is het Holoceen alluviaal zandig facies, aangeduid met de letter **K**. De lithologie van dit facies is een sterk variërend kleiig tot leemhoudend zand tot zuiver zand met geen profielontwikkeling. Het kan plantenrestjes en baksteenrestjes bevatten. Het is een alluviaal sediment afgezet als oeverwalafzettingen of zomerbeddingsedimenten die de opvulling vormen van vroegere wintergeulen.

Het Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandig facies aangeduid met de letter **F** bestaat uit een zandig lithosoom dat gescheiden is door een fluvioperiglaciaal lemig facies. Het is onderverdeeld in een onderste en bovenste zandig complex. Het onderste zandig complex bestaat uit middelmatig fijn tot middelmatig grof zand dat zwak glauconiethoudend is en naar onder toe zelfs grover wordt en talrijke grindelementen en schelpresten bevat. Het bovenste zandig complex bestaat uit middelmatig fijn zand met laminae of lenzen van middelmatig zand. Aan de basis komt op vele plaatsen een dunne grindvloer voor. Deze eenheid vertoont cryoturbatie en vorstwiggen. Het Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandig facies is hoofdzakelijk gevormd door verwilderde rivieren die onder periglaciale omstandigheden van de laatste ijstijd actief waren. De afzettingen kent een wisselwerking tussen accumulatie- en erosiefasen. De grindlagen bevinden zich overwegend aan de basis en werden als puinkegelsedimenten geïnterpreteerd, afgezet door verwilderde rivieren.

Het Vroeg-Weichseliaan valleibodemgrind aangeduid met de lettercode **Gv** is een grof heterogeen basispakket. Het bestaat uit grind die inmenging heeft van zand en klei met grove vegetatieresten. Het grind is opgebouwd uit sedimenten van verschillende oorsprong zoals zandsteenkeien en silex. Rondom Aalst is deze afzetting het dikst. Het afzettingsmilieu komt het best overeen met puinwaaiergrind zoals aanwezig in de afzetting van Dendermonde en wordt daarom als Vroeg-Weichseliaan beschouwd.

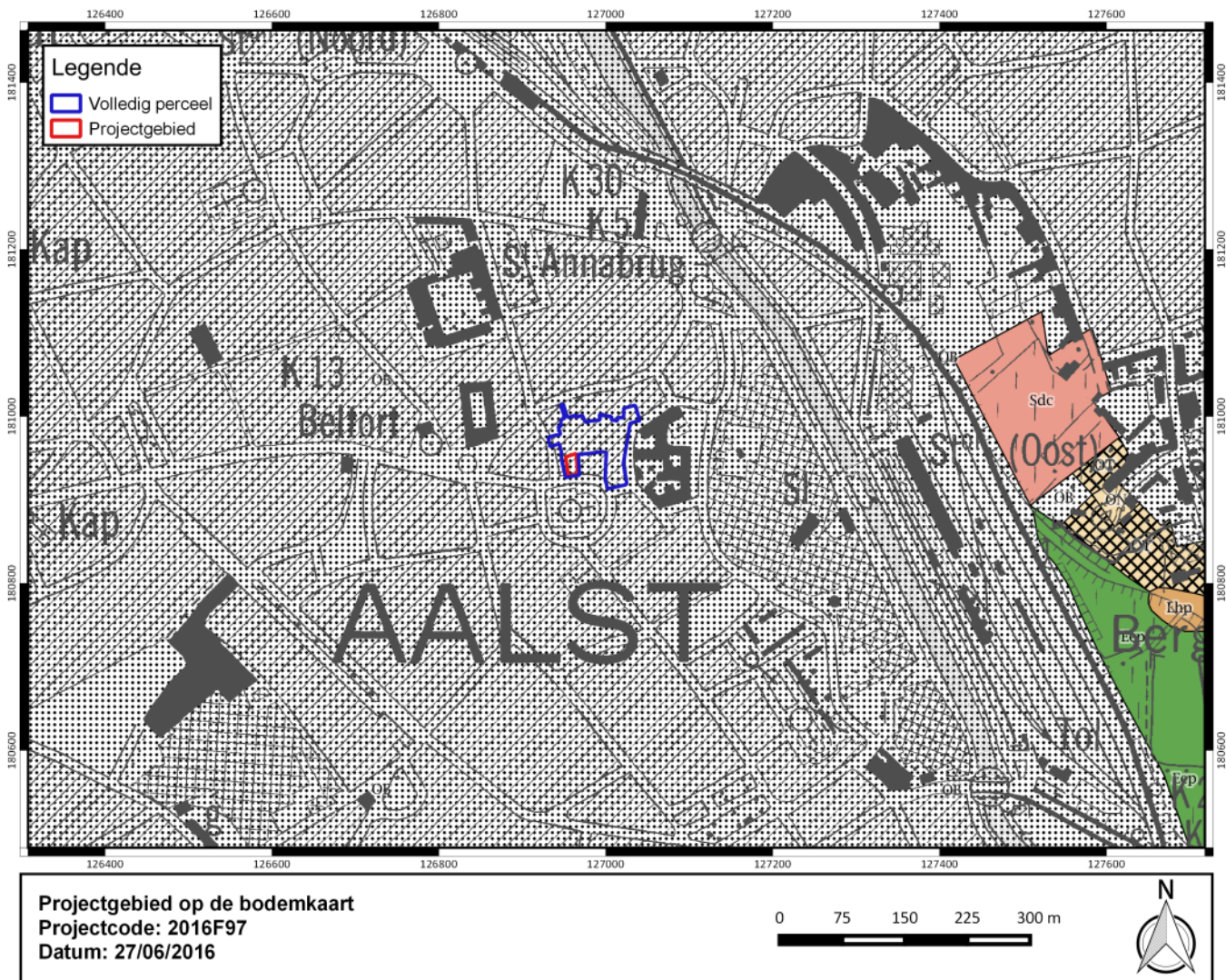
Wanneer het aanwezige facies van de Quartair geologische kaart wordt vergeleken met boringen uitgevoerd ten oosten van het projectgebied (proefnummer: kb22d71e-B155 en kb22d71e-B156) dan kan eruit geïnterpreteerd worden dat het voornamelijk de fijnere sedimenten zijn die aanwezig zijn rondom het projectgebied. De afzettingen variëren tussen kleiig zand en leem met intercalaties van grind (gerolde silex). In het westen van het projectgebied, volgens de samengestelde Quartairprofieltype kaart (1/50 000), komt een Weichseliaan fluvioperiglaciaal lemig facies voor (**f**). Dit is voornamelijk afgezet in ondiepe kommen van de overstromingsvlakten of in verlaten geulen. Het is dus niet ondenkbaar dat binnen het projectgebied een menging tussen het zandiger en lemiger facies zal voorkomen.²

² De Moor 2000.

1.2.1.3 Bodem

1.2.1.3.1 Bodemtypes

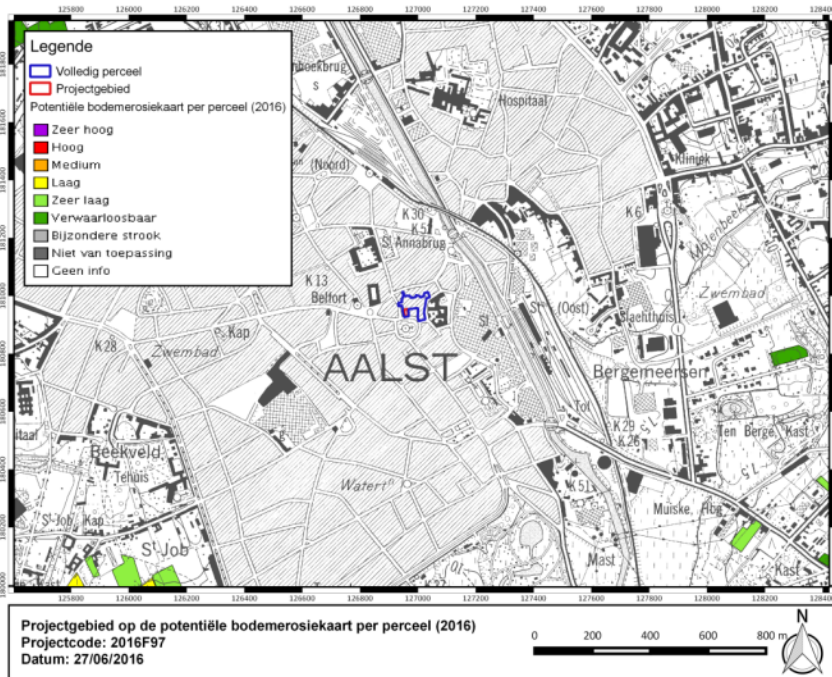
De bodemkaart van Vlaanderen geeft aan dat het gebied zich bevindt in een kunstmatige grond in bebouwde zone (**OB**). (Figuur 11) Dit betekent dat door de bebouwing er geen boringen zijn uitgevoerd waardoor er geen informatie bestaat over de staat van de bodem en welk type bodem er zich bevindt. Wanneer er gekeken wordt naar de bodemtypes rondom de **OB** zone, dan zijn er voornamelijk natte lemige bodems en gley kleiige bodems aanwezig. Dit ligt in lijn met het Quartaire sediment waardoor hoogstwaarschijnlijk een lemige tot kleiige bodem aanwezig zal zijn in het projectgebied.

Figuur 11: Projectgebied afgebeeld op de bodemkaart (27/06/2016, bron: Geopunt).

1.2.1.3.2 Bodemerosie

Op de Potentiele bodemerosiekaart per perceel (2016) (Figuur 12) zijn er geen gekarteerde percelen aanwezig in de vlakke nabijheid van het projectgebied. Wanneer verder gekeken wordt rondom het projectgebied dan is de erosiegevoeligheid van de percelen gelegen tussen verwaarloosbaar en laag. Wanneer naar de Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten wordt gekeken dan is Aalst gekarteerd als medium erosiegevoelig (Figuur 13). Wanneer deze informatie gecombineerd wordt dan kan er vanuit gegaan worden dat de erosiegevoeligheid van het projectgebied medium tot laag erosiegevoelig zal zijn.

Figuur 12: Projectgebied afgebeeld op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2016) (27/06/2016, bron: Geopunt).

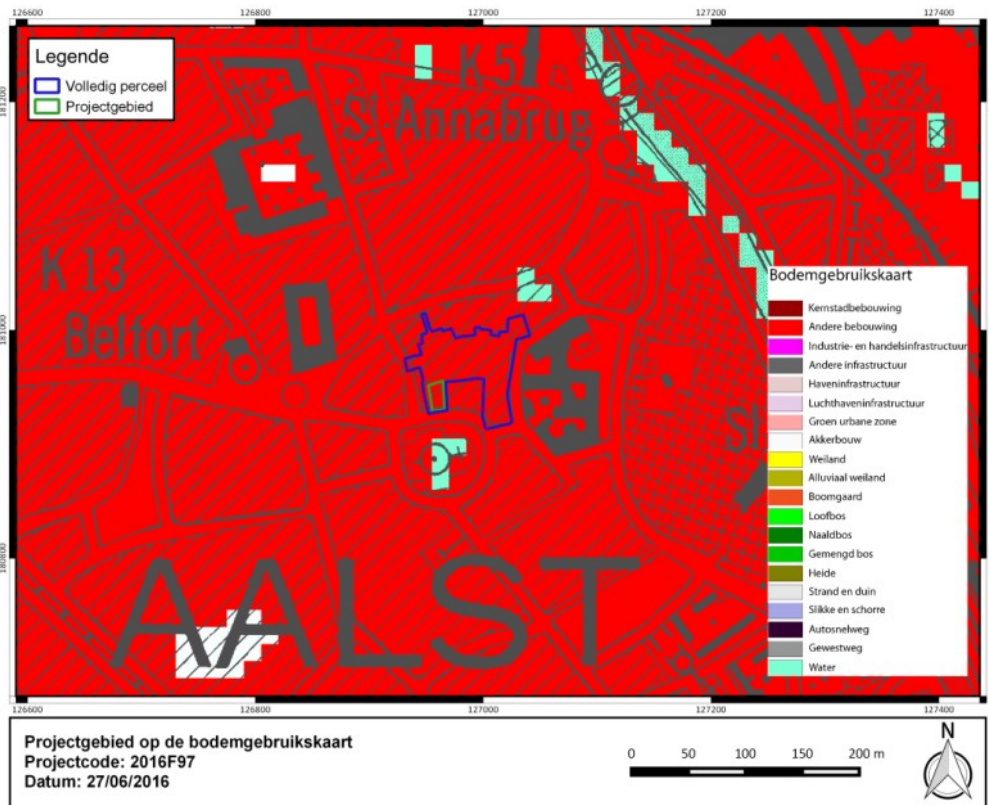

Figuur 13: Projectgebied afgebeeld op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten (27/06/2016, bron: Geopunt).

1.2.1.4 Huidig gebruik en verstoringen

Het huidige gebruik van het terrein is een sportveld van een schoolcomplex, dat verhard is met asfalt.

De bodemgebruiksk kaart geeft aan dat het projectgebied gelegen is in een bebouwde zone. Dit is niet verwonderlijk aangezien het projectgebied zich in het centrum van de stad Aalst bevindt (Figuur 14).

Figuur 14: Projectgebied afgebeeld op de bodemgebruiksk kaart (27/06/2016, bron: Geopunt).

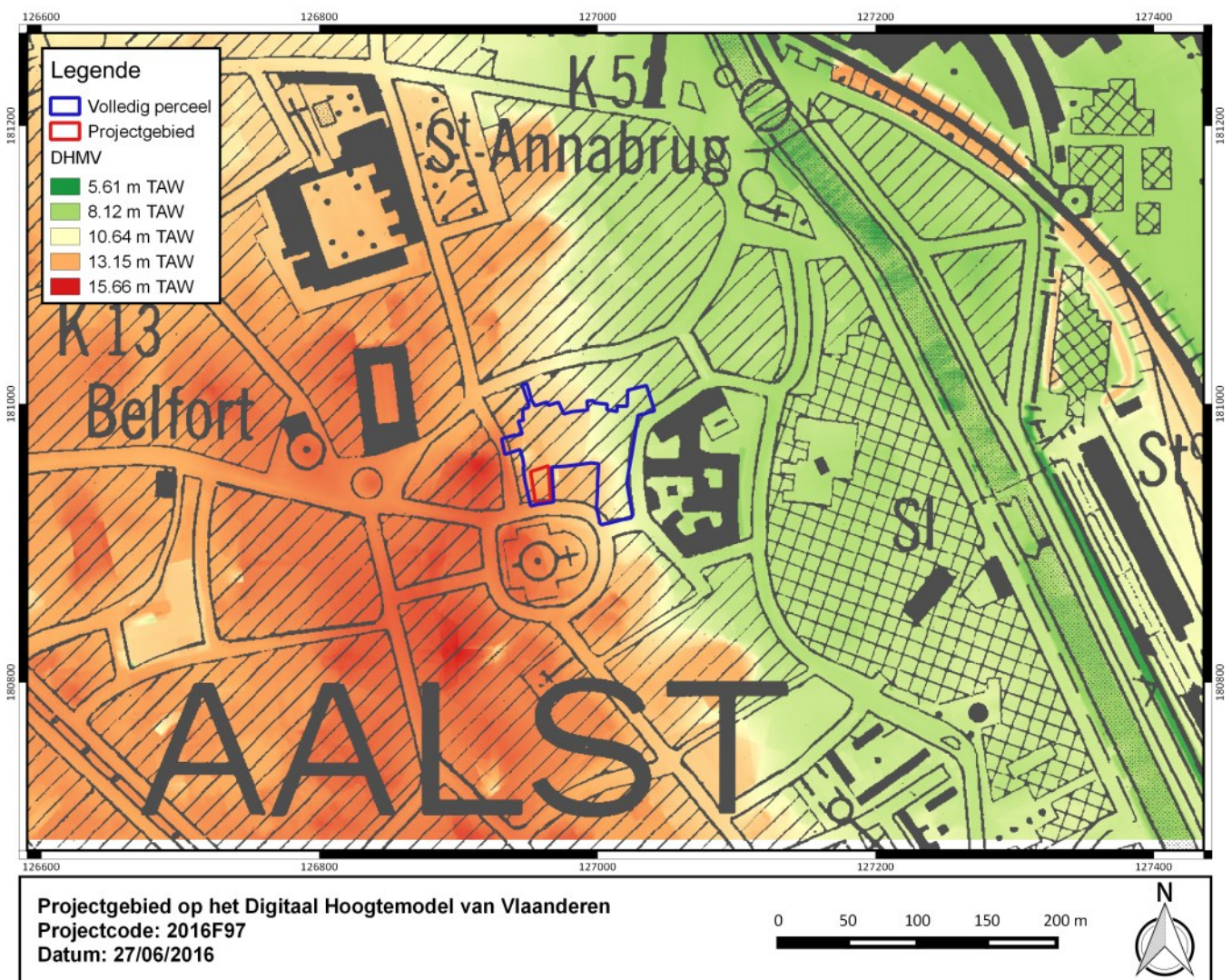
Figuur 15: Aanduiding van de waterleiding (blauw), die dwars over het projectgebied loopt

Na de KLIP-aanvraag kon vastgesteld worden dat dwars over het terrein een waterleiding loopt (Figuur 15).

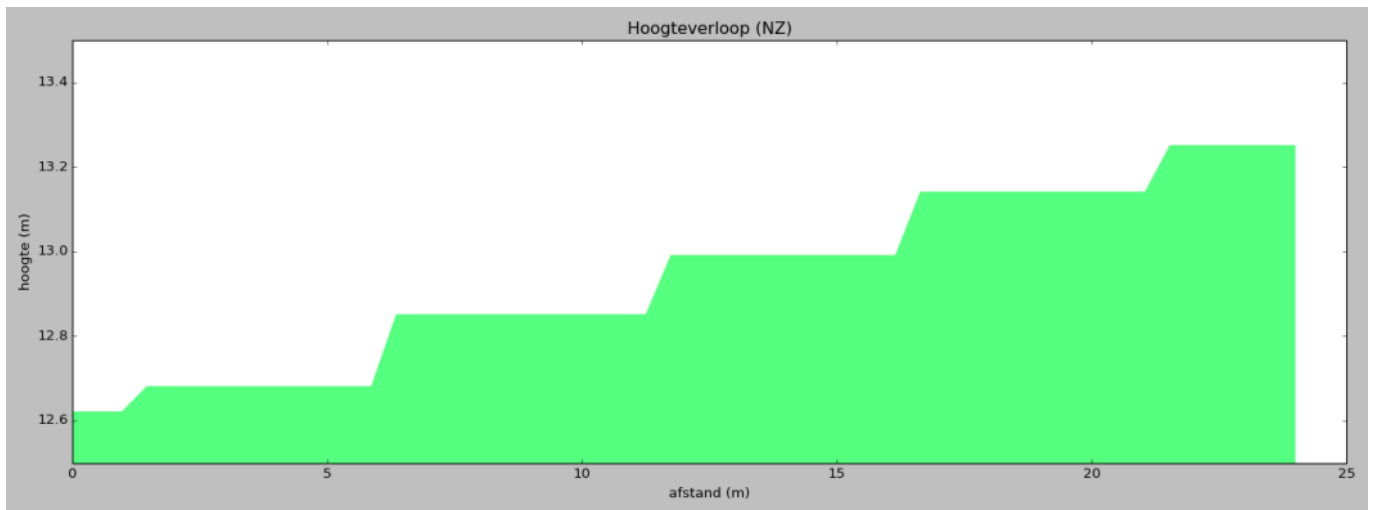
1.2.1.5 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

In het zuidwesten van Aalst ligt de overgang tussen de alluviale vlakte van de Dender en de noordoostelijke uitloper van een leemrug. De overgang uit zich in een stijrand wat betekent dat de bedding van de rivier zeer dicht tegen een leemrug aanleunt (Figuur 16).

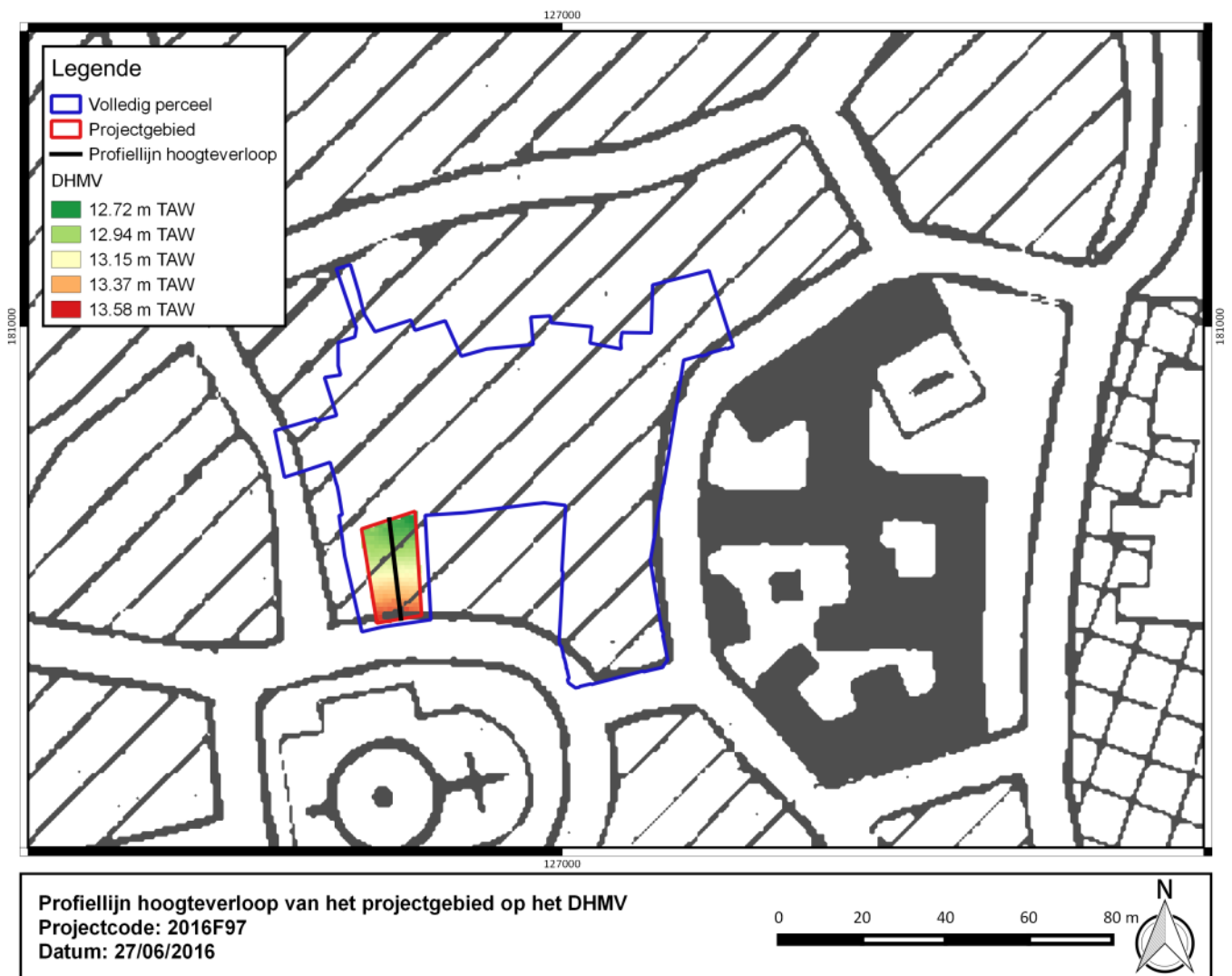
Als het DHMV model wordt bekeken dan ligt het projectgebied net op de overgang tussen het alluvium van de Dender en de uitloper van een leemrug. Ten westen van het projectgebied stijgt het gebied ca. 3 m en blijft dan relatief constant tot een stuk westelijker waar de rug op ca. 29 m TAW ligt (ca. 17 m hoger dan het projectgebied). Dit toont aan dat het projectgebied zich inderdaad in de overgang bevindt tussen de noordoostelijke uitloper van een leemrug en de alluviale vlakte van de Dender. De gemiddelde hoogte van het projectgebied is ca. 13 m TAW en ligt dus ongeveer 6 m hoger dan de Dender. Het is dus niet uitgesloten dat er een mix tussen alluvium van de Dender vallei en leemrug aanwezig zal zijn in het projectgebied. Ook het voorkomen van colluvium is niet uitgesloten kijkende naar de ligging en het reliëf.

Figuur 16: Projectgebied afgebeeld op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (27/06/2016, bron: Geopunt).

Figuur 17: Hoogteverloop van noord naar zuid volgens de profiellijn getekend op het projectgebied (27/06/2016, bron: Geopunt).

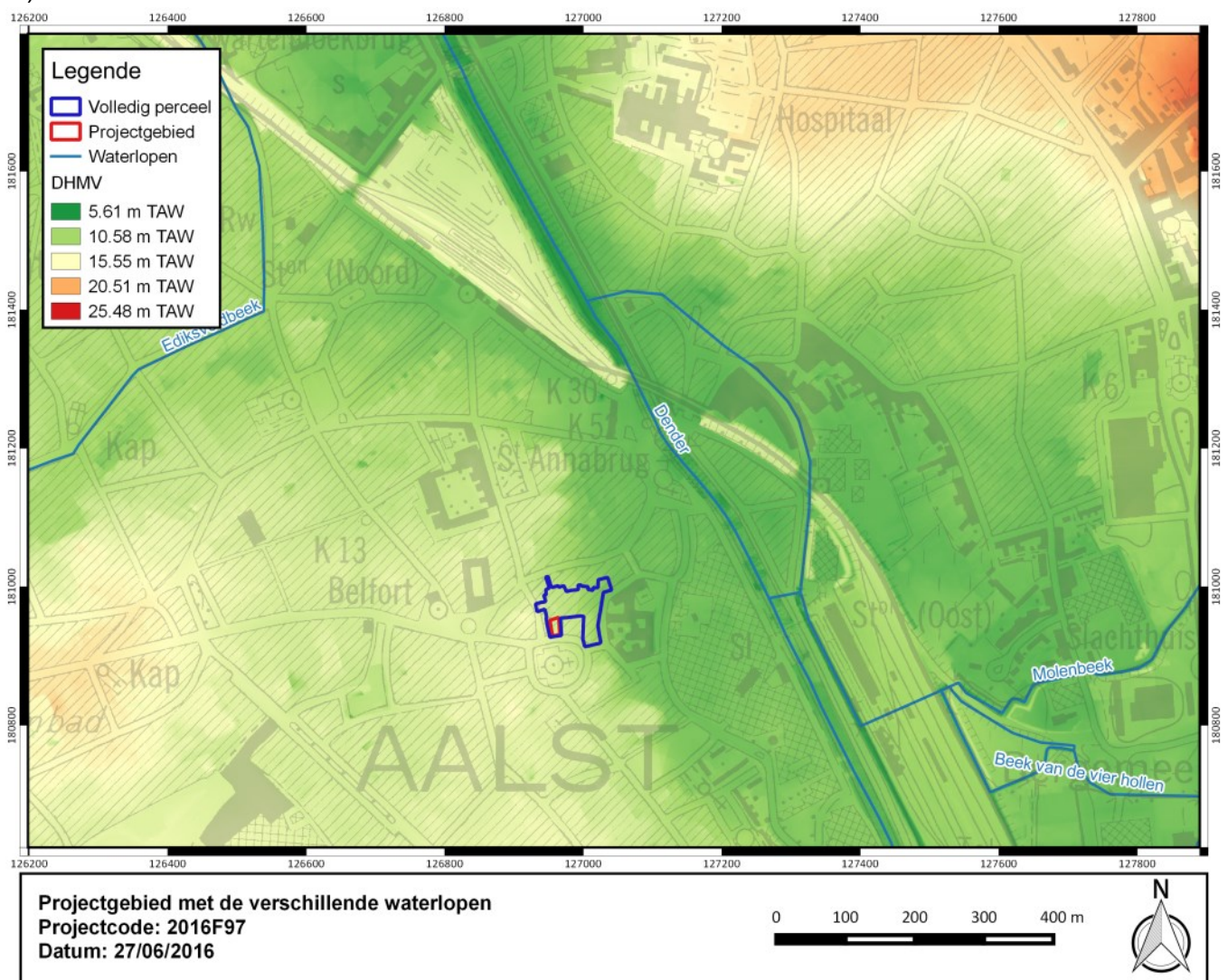
Figuur 18: Profiellijn hoogteverloop afgebeeld op het projectgebied (27/06/2016, bron: Geopunt).

1.2.1.6 Hydrografie

Het projectgebied bevindt zich in het Denderbekken. Het stroomgebied van de Dender is 1384 km² en wordt ten noorden begrensd door het Benedenscheldebekken, ten zuidoosten door het Dijle bekken en ten zuidwesten door het Bovenscheldebekken. Ten zuiden is het stroomgebied begrensd door het Hiene-Trouille-Scheldebekken. Het reliëf in het bekken is heuvelachtig met een toenemend reliëf naar het zuiden toe.³

Het deelbekken waarin het projectgebied zich bevindt, is het Voldelbeek deelbekken.

De belangrijkste rivier in de directe nabijheid van het projectgebied is de Dender. Deze is ten oosten gesitueerd. Net ten oosten van de Dender is de Molenbeek aanwezig die een link vormt ten zuiden met de Beek van de vier hollen. Ten westen van het projectgebied bevindt zich de Ediksveldbeek (Figuur 19).

Figuur 19: Projectgebied afgebeeld met de verschillende waterlopen (27/06/2016, bron: Geopunt).

³ Het bekkenbeheerplan van het Denderbekken (2008-2013).

kon worden, wordt algemeen gedateerd in de metaaltijden. De aanwezigheid van prehistorisch en Romeins schervenmateriaal onder de oudste stadswal op de site Sint-Jozefscollege kan tevens als voorbeeld van prestedelijke bewoning aangehaald worden⁹. Verder beperken de sporen uit deze periode zich tot enkele grachtsegmenten, kuilen en een geïsoleerd graf¹⁰.

B. Bewoningskern uit de vroege middeleeuwen (5de-9de eeuw)¹¹

Aalst wordt voor het eerst vermeld in de eigendomslijsten van de abdij van Lobbes; deze teksten dateren uit 868-869. Onder de domeinen die de abdij in bezit heeft, wordt o.a. de *villa Alost* vermeld: een tweeledig uitgebaat domein, met enerzijds het vronhof en anderzijds de *mansi*¹². Op basis van een 13de-eeuws toponiem kan deze Karolingische *curtis* gelokaliseerd worden op de linkeroever van de Dender, meer bepaald ter hoogte van het Zelhof (Figuur 20). Het oude stratenpatroon, dat oorspronkelijk boogvormig aansluit op de Dender, doet vermoeden dat de *curtis* op een bepaald ogenblik omwald was. Het gebogen straten- en perceleringspatroon rond de St.-Martinuskerk, vermoedelijk opgericht als domeinkerk, wijst mogelijk eveneens op een omgrachting. In dit geval betreft het een gelijkaardige situatie als bijvoorbeeld de Karolingische *curtis* van Petegem, die eveneens opgedeeld was in een omwald woonareaal en in een omwalde begraafplaats met een houten kerk¹³.

Tijdens de voorbije decennia kwamen in het centrum van Aalst verschillende vondsten uit de vroege middeleeuwen aan het licht. De Merovingische vondsten situeren zich zonder uitzondering steeds binnen de latere, eerste stadsomwalling¹⁴. Volgens K. De Groote wijst dit duidelijk op het belang van deze zone als kern van de latere stad¹⁵. De ruimtelijke structuur van de *villa Alost* moet waarschijnlijk veel ruimer gezien worden dan wat de identificatie van het Zelhof met het latere hospitaaldomein lijkt te suggereren. De opmerkelijke kwaliteit van de vroegmiddeleeuwse vondsten wijst bovendien op een goed ontwikkelde nederzetting met een zekere status¹⁶. De vondst van bouwafval tussen de onderste begravingen in de noordelijke kruisbeuk van de Sint-Martinuskerk suggereert de aanwezigheid van een ouder kerkgebouw, wat opnieuw duidt op de aanwezigheid van een pre-stedelijke kern¹⁷.

C. Stadswording¹⁸

De stedelijke ontwikkeling van de kern rond het Zelhof moet gesitueerd worden in de 11de-12de eeuw. In 1047-1050 werd het noordelijke gebied tussen Schelde en Dender ingelijfd bij het graafschap Vlaanderen. Aalst evolueerde tot het politiek centrum van een gebied, dat later het Land van Aalst genoemd zou worden, en vervulde een belangrijke rol in de defensie van de nieuwe oostgrens van het graafschap. Met het oog op de verdediging van deze grens werd aan de binnenzijde van een Dendermeander, recht tegenover het Zelhof, een motte opgericht (Figuur 22). Dit heuvellichaam wordt duidelijk afgebeeld op de kaart van Van Deventer (Figuur 25).

⁹ DE GROOTE & MOENS 1995, 138-141. DE GROOTE E.A. 2010.

¹⁰ DE GROOTE 2013, 9.

¹¹ DE GROOTE & MOENS 1995, 69-97 ; DE GROOTE 2013, 9-11.

¹² Het vronhof werd rechtstreeks voor rekening van de abdij uitgebaat. De *mansi* waren verplicht tot betalingen in natura en geld en tot het leveren van vervoer- en landbouwherediensten.

¹³ CALLEBAUT 1981.

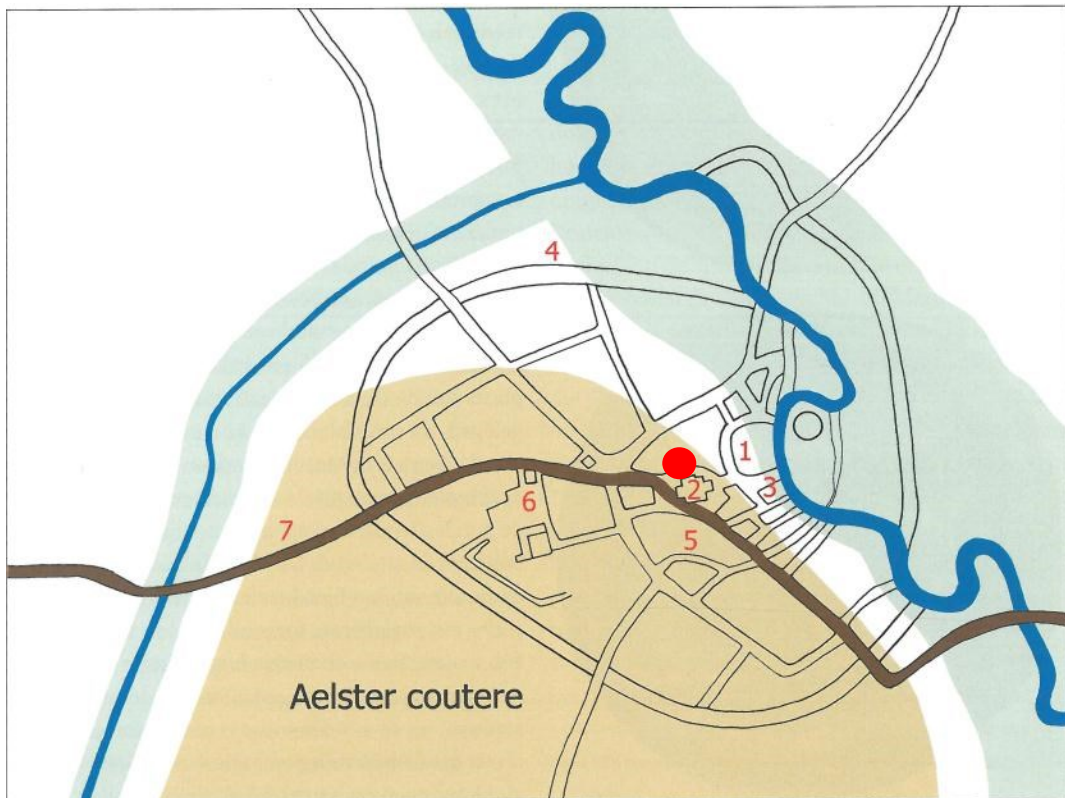
¹⁴ DE GROOTE 2013, 11.

¹⁵ DE GROOTE 2013, 11.

¹⁶ DE GROOTE 2013, 11.

¹⁷ DE GROOTE 2013, 11.

¹⁸ DE GROOTE & MOENS 1995, 97-98 ; DE GROOTE 2013, 13-18.

Figuur 21: Kaart op basis van het 16de-eeuwse Stadsplan van Van Deventer met lokalisatie van het projectgebied en de vroegmiddeleeuwse sites: 1. Het Zelhof, 2. De Sint-Martinuskerk, 3. De Sint-Ursmaruskapel, 5. Het Sint-Jozefscollege, 6. De Hopmarkt, 7. Het traject van de handelsweg Brugge-Keulen. Verder: de Dender en de Siesegembeek (blauw), het alluviale gebied (groen) en de hoger gelegen leemgronden (beige) (DE GROOTE 2013, 9).

Figuur 22: Lokalisatie van het projectgebied en de volmiddeleeuwse sites. Plan op basis van het 16de-eeuwse stadsplan van Van Deventer met de castrale motte (1), het Zelhof (2), de eerste stadsomwalling (3), de opgevulde winterbedding van de Dender (4), de tweede stadsomwalling (5) en de Grote Markt (6) (DE GROOTE 2013, 19)

D. Stedelijke ontwikkeling t.e.m. de aanleg van de tweede stadsversterking¹⁹

De bouw van de eerste stadsversterking (Figuur 22-3) dient gezien te worden als de definitieve start van de stedelijke ontwikkeling. Op basis van archeologische gegevens kan de aanleg gesitueerd worden in de tweede helft van de 11de eeuw. De historische gegevens situeren de aanleg zeker voor 1128. Het tracé en de afmetingen van de oudste wal zijn dankzij archeologisch onderzoek nagenoeg volledig te reconstrueren. Het betrof een zgn. *D-shaped* omwalling met een lengte van ca. 750m en een omwalde oppervlakte van ca. 6.5ha²⁰. Het tracé wordt gevormd door een verdwenen straatje op de parking van de Pontstraat, een gedeelte van de Klapstraat, het verdwenen Walgrachtstraatje, een deel van de Lange Zoutstraat en de Molenstraat²¹.

Op basis van het stratenpatroon kan afgeleid worden dat het stadsareaal op een bepaald ogenblik uitgebreid wordt in zuidelijke richting, waardoor de halve cirkelvorm doorbroken werd. De uitgebreide kern werd begrensd door de Molenstraat, de Lange Zoutstraat, de Hoogstraat, het Onze-Lieve-Vrouwestraatje en de Sterrestraat²². De terreinen langs de Pontstraat, die waarschijnlijk deel uitmaakte van de handelsweg Brugge-Keulen, werden verkaveld. Het perceelspatroon langs de Pontstraat, met bouwpercelen haaks op de rivier (loskades), wijst duidelijk op een bloeiende handelsnederzetting. Ook de integratie van de haven, de Werf, binnen de stadsomwalling, wijst in deze richting.

De sterke bevolkingstoename tijdens de late 11de en 12de eeuw leidde tot een nieuwe uitbreiding van het stadsareaal en de aanleg van een tweede stadsversterking (Figuur 22-5). De aanleg van de nieuwe wal is, op basis van een onderzoek in het schepenhuis, te situeren op het eind van de 12de of het begin van de 13de eeuw. De nieuwe wal omvatte nu ook een deel van de rechteroever van de Dender. De lengte van het tracé bedroeg ca. 4km; de omwalde opp. ca. 50ha. De omwalling is o.a. te volgen langs de Vaartstraat, de Esplanadestraat, de Vrijheidstraat, het Vredeplein, het Keizerlijk plein, de Zonnestraat, de Houtmarkt en de Alfred Nichelsstraat. De omwalling begrensdde het stedelijk areaal tot de 19de eeuw; pas daarna werd de stad opnieuw uitgebreid.

Aan het uiteinde van de Molenstraat, op de rand van de oudere woonkern, werd een nieuwe markt opgericht: de Grote Markt. Hier rond verschenen in deze fase het schepenhuis met belfort (eerste kwart 13de eeuw) en het nu verdwenen 's Gravensteen.

1.2.2.1.2 Historische achtergrond specifiek

Het projectgebied situeert zich binnen de oudste omwalling, langs de handelsweg Brugge-Keulen en net ten noorden van de Sint-Martinuskerk. Deze kerk, gelegen op een 70-tal m van het Zelhof, wordt algemeen beschouwd als de bidplaats van het vroegmiddeleeuwse domeincentrum²³. Zoals hierboven beschreven, wijst het straten- en perceleringspatroon rond de Sint-Martinuskerk er mogelijk op dat de bidplaats oorspronkelijk omgracht was.

¹⁹ DE GROOTE & MOENS 1995, 97-98 ; DE GROOTE 2013, 18-23.

²⁰ Op de site Sint-Jozefscollege kon een volledige doorsnede van gracht en wal gemaakt worden. De breedte van de walgracht varieerde tussen 15 en 18m en had een diepte van 3.5 tot 4m. De breedte van de basis van het wallichaam bedroeg ca. 13m. Resten in de opvulling van de gracht wijzen op de aanwezigheid van een weermuur in glauconiethoudende kalkzandsteen. DE GROOTE E.A. 2010.

²¹ DE GROOTE & MOENS 1995, 97-98.

²² DE GROOTE & MOENS 1995, 98.

²³ DE GROOTE & MOENS 1995, 97.

Het projectgebied grenst daarnaast aan de oude Graanmarkt (huidige Sint-Martensplein)²⁴. In een publicatie van 2011 wordt deze locatie naar voor geschoven als mogelijke oorspronkelijke markt van het domeincentrum²⁵. Deze markt situeert zich immers op de hogere en drogere delen, langsheen de verbindingsweg tussen het Zelhof en de handelsweg Brugge-Keulen²⁶. De oude Vismarkt daarentegen, die vroeger beschouwd werd als oudste markt, situeert zich op de rand van het alluviaal gebied en is bijgevolg minder gunstig gelegen. Bovendien heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat de activiteiten op de oude Vismarkt (slechts) teruggaan tot de 12de eeuw, na het gedeeltelijk dempen van de winterbedding van de Dender²⁷.

Er zijn aanwijzingen dat tijdens de late middeleeuwen de oude graanhal of Koornhuis/Korenhuis in de onmiddellijke omgeving van het te onderzoeken perceel stond. In 1241 gaf Thomas van Savoye, graaf van Vlaanderen, aan de stad het recht om een graanhal te bouwen²⁸. In 1242 geven de schepenen het Korenhuis aan het hospitaal met het recht uit elke zak een lepel graan te scheppen (zgn. lepelrecht)²⁹. Na de middeleeuwen kende de oude graanhal verschillende functies. In de 17de eeuw was het Korenhuis o.a. in gebruik als armenhuis, weeghuis, arsenaal³⁰. Het gebouw werd afgebroken in 1871 en door de Dames van Maria ingelijfd bij het beluik van hun gesticht³¹.

Volledigheidshalve dient erop gewezen te worden dat rond de Sint-Martinuskerk een uitgestrekte begraafplaats voor kwam. Wat de begrenzing van het kerkhof aan noordelijke zijde betreft, zijn er op dit ogenblik weinig gegevens. Het kerkhof is duidelijk herkenbaar op de 17de-eeuwse Sanderuskaart (cfr. Figuur 28). Enkele 18de-eeuwse bronnen vermelden wel dat het kerkhof in 1714 aanzienlijk verkleind werd om de Graanmarkt te vergroten³². In 1724 willigde de aartsbisschop het verzoek in om de 2 kerkhoven aan weerszijde van de kerk en ter hoogte van de toegang van de kerk af te schaffen. In 1765 werd de kerkhofmuur vernieuwd en werd t.g.v. de verbreding van de straat en de vergroting van de Graanmarkt opnieuw een gedeelte van het kerkhof ingenomen³³. Onder Jozef II werd een nieuwe begraafplaats ingericht buiten de Kattestraatpoort.

²⁴ Om verwarring met de nieuwe Graanmarkt te vermijden werd de Oude Graanmarkt in 1901 herdoopt in Sint-Maartensplein (GHYSENS 1986, 274).

²⁵ VAN DE PERRE 2011.

²⁶ De oudste vermelding van de handelsweg gaat terug tot het einde van de 11de eeuw (DE GROOTE & MOENS 1995, 97).

²⁷ DE GROOTE 2013, 18.

²⁸ GHYSENS 1986, 274; VAN NUFFEL 1914, 264.

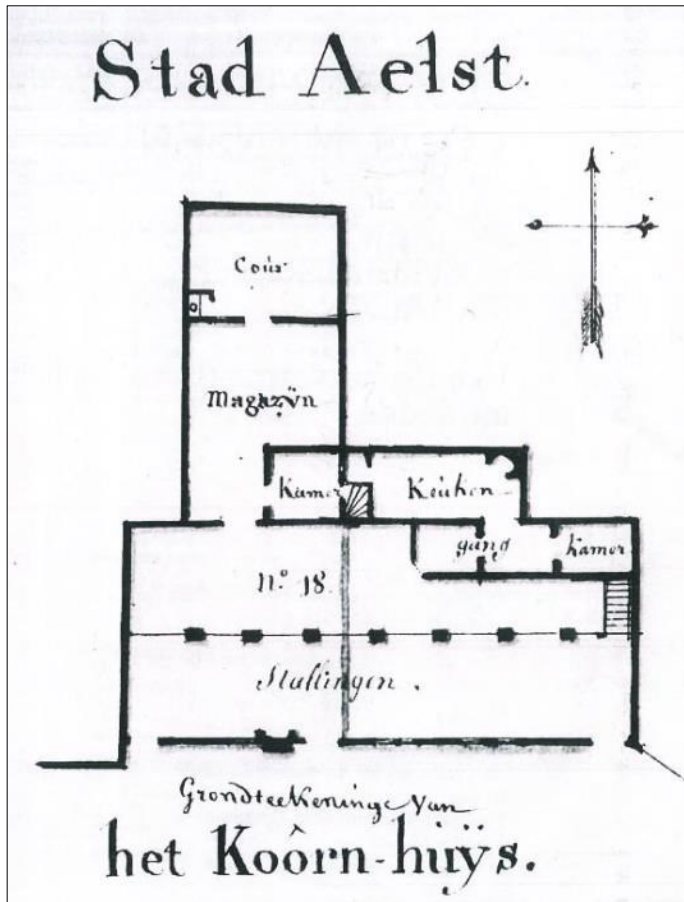
²⁹ VAN NUFFEL 1914, 264.

³⁰ VAN NUFFEL 1914, 264-265.

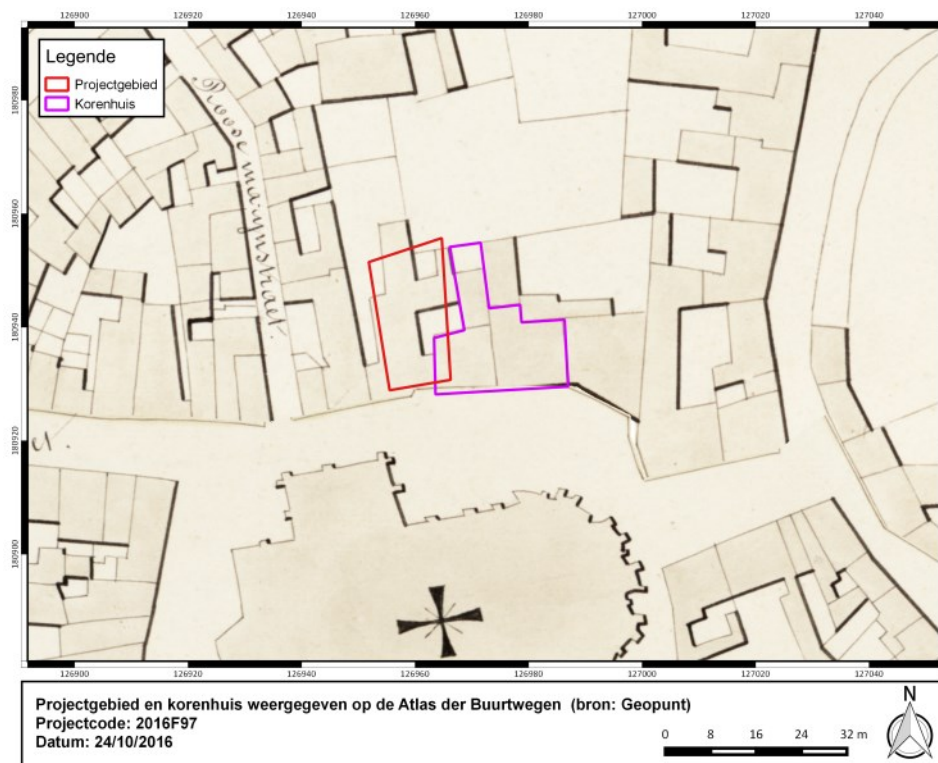
³¹ VAN NUFFEL 1914, 265.

³² VAN NUFFEL 1914, 262.

³³ VAN NUFFEL 1914, 262.

Figuur 23. Grondplan van het 19de-eeuwse Koornhuis (CEULEMANS, ROBIJNS & PODEWIJN 1986, 32)

Figuur 24. Aanduiding van het 19de-eeuwse Korenhuis op de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van het projectgebied

1.2.2.1.3 Historische kaarten

Bron	Jaartal	Historische Situatie
Jacob van Deventer	Ca. 1550	Dichte bebouwing aan noordelijke zijde van de Sint-Martinuskerk, op de grens van de Oude Graanmarkt. Mogelijke aanwezigheid graanhalle.
Ludovico Guicciardini	1612	Bebouwing aan de noordelijke zijde, op de grens van de Oude Graanmarkt.
Dedeyne	1628	Dichte bebouwing aan de noordelijke zijde van de Sint-Martinuskerk, op de grens van de Oude Graanmarkt.
Sanderus	1641-1644	Oude Graanmarkt begrensd aan zuidelijke zijde door de kerkhofmuur van de Sint-Martinuskerk. Dichte bebouwing aan noordelijke zijde van de Oude Graanmarkt. Expliciete vermelding Graanhalle.
Kaart van Ferraris	1771-1777	Dichte bebouwing ten noorden van de Sint-Martinuskerk en de Oude Graanmarkt.
Atlas der Buurtwegen	1843-1845	Gelijkaardige situatie
Popp Kadasterkaarten	1842-1879	Gelijkaardige situatie
Orthofoto	1971	Gebouwstructuur
Orthofoto	1979-1990	Gebouwstructuur?
Orthofoto	2002-2003	Geasfalteerd sportterrein
Orthofoto	2015	Geasfalteerd sportterrein

Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.

Figuur 25: Detail van de stadskaart van J. Van Deventer, met aanduiding van het projectgebied (http://www.madeinaalst.be/beeldbank/indeling/detail/form/advanced/start/10?q_searchfield=kaart)

M.b.t. de kaart van Jacob van Deventer (midden 16de eeuw) is het belangrijk om rekening te houden met een belangrijke foutenmarge, wat betreft het situeren van het plangebied. Niettemin is het duidelijk dat het projectgebied zich nabij de Sint-Martinuskerk bevindt en dat er aan noordelijke zijde van de kerk een dichte bebouwing voorkomt (Figuur 25). In deze huizenrij komt 1 volumineus gebouw voor, gekenmerkt door een leien dak. Vermoedelijk gaat het hier om de oude graanhal. De terreinen achter de huizenrij lijken onbebouwd te zijn.

De bebouwing is op de kaart van Guicciardini (Figuur 26) vrij beperkt en bestaat uit een geïsoleerd gebouw met omliggend gebied. Mogelijk gaat het hier om de laatmiddeleeuwse graanhal. Het wegtracé toont op de kaart van Guicciardini veel gelijkenissen met de van Deventerkaart.

De kaart van Dedeyne uit 1628 (Figuur 27) geeft een beeld vanaf het noorden en toont dichte bebouwing op en rondom het projectgebied. Het wegtracé toont veel gelijkenissen met het stratenpatroon op de van Deventer-kaart.

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de kaart van Ludovico Guicciardini, 1612

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de kaart van Dedeyne, 1628

Figuur 28: Detail van de stadskaart van Sanderus, met aanduiding van Aalst-projectgebied Sint-Martensplein (<https://s3.amazonaws.com/sanderusmaps.9000.be/163012-4426.jpg>)

Figuur 29: Situering van het projectgebied afgebeeld op de kaart van Ferraris (27/06/2016, bron: Geopunt).

Rondom de Sint-Martinuskerk komt op de 17de-eeuwse Sanderuskaart een uitgestrekt kerkhof voor, begrensd door een kerkhofmuur (Figuur 28). Het kerkhof komt ook voor aan noordelijke zijde van de kerk; de kerkhofmuur aan deze zijde vormt de zuidelijke grens van de oude Graanmarkt (huidig Sint-Martensplein). Op de Sanderuskaart wordt op de locatie van de oude Graanmarkt expliciet *Graanhalle* vermeld. Het projectgebied is bebouwd.

Ook de Ferrariskaart toont dichte bebouwing ten noorden van de Sint-Martinuskerk (Figuur 29). Verdere details over de aard van de bebouwing ontbreken. De Ferrariskaart vertoont een foutmarge, zodat de plaatsing van het onderzoeksgebied op deze kaart niet volledig accuraat is.

Op de Atlas der Buurtwegen daterend uit ca. 1840 (Figuur 30) wordt aan noordelijke zijde van de kerk een dichte bebouwing weergegeven. Het te onderzoeken perceel is quasi volledig bebouwd. De weergave is vrijwel identiek op de Popp-kaart (Figuur 31) .

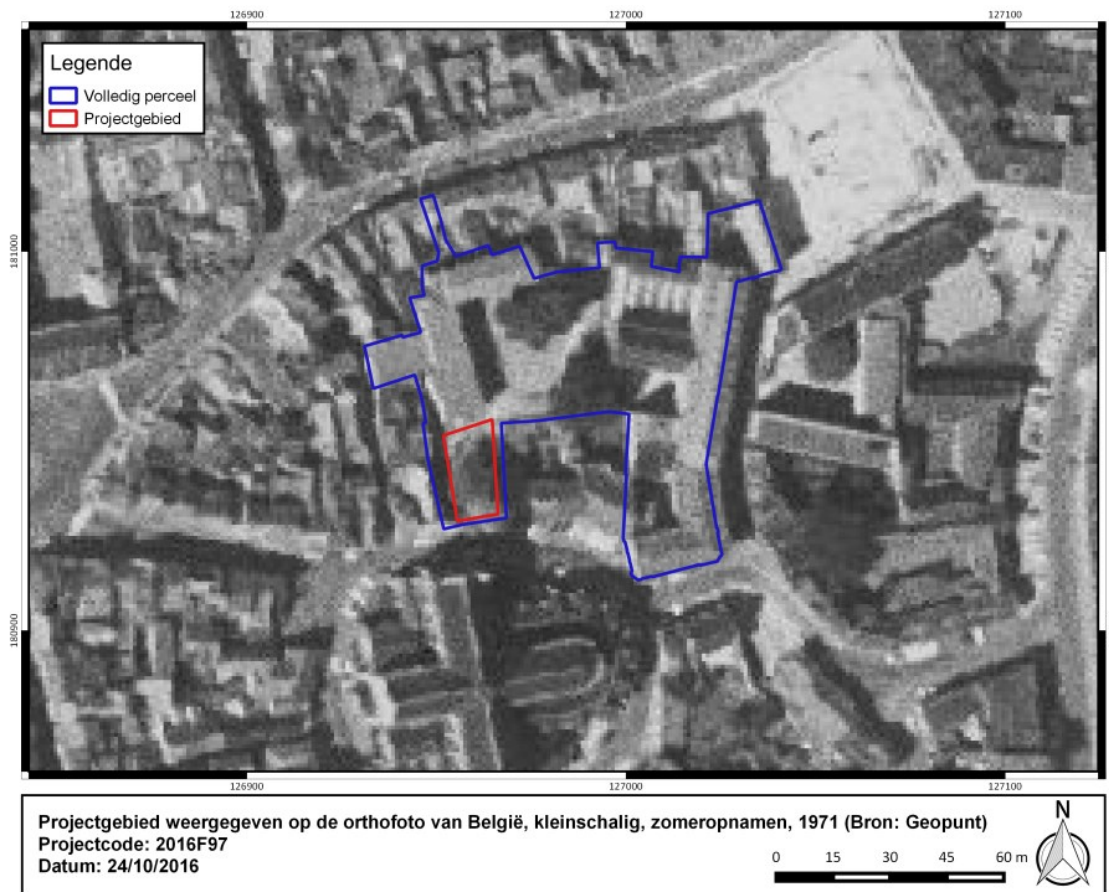
Figuur 30: Situering van het projectgebied afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen (27/06/2016, bron: Geopunt).

Figuur 31: Situering van het projectgebied afgebeeld op de kaart van Popp (27/06/2016, bron: Geopunt).

1.2.3 Huidig gebruik en verstoringen

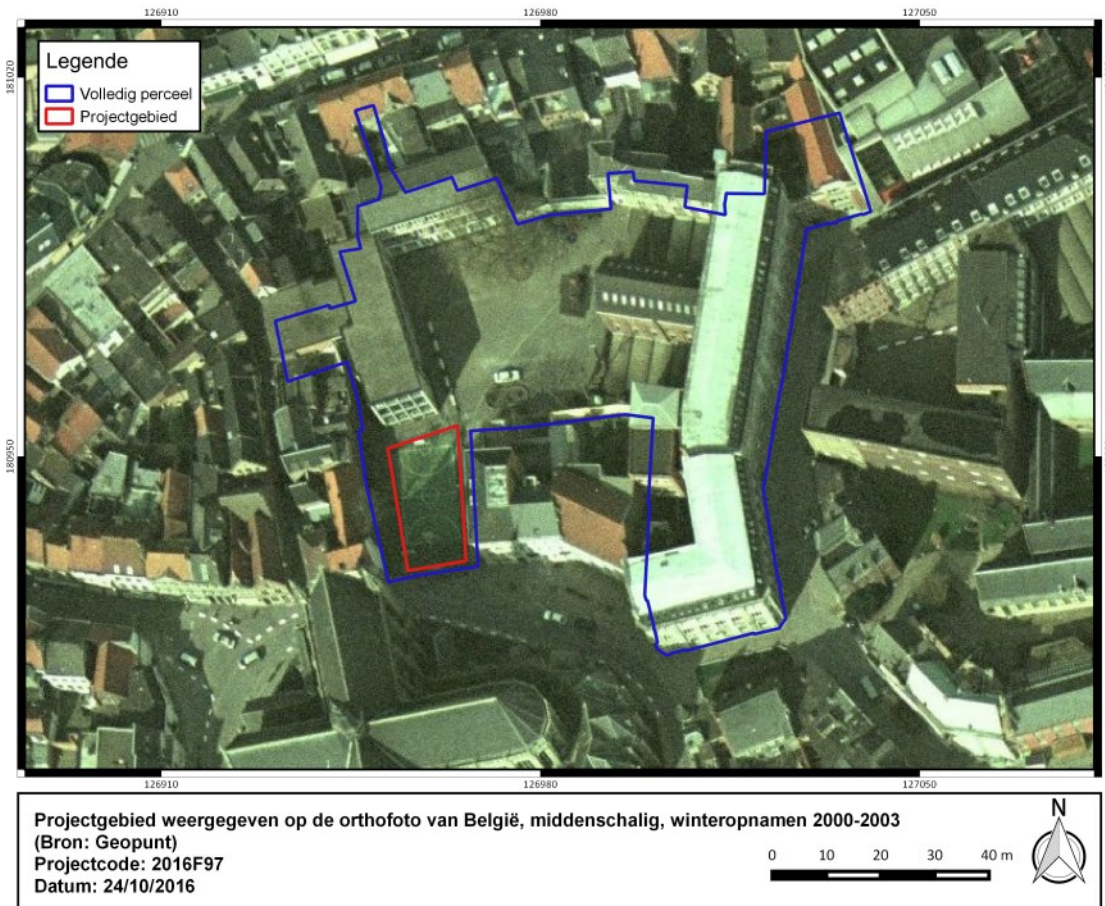
Er is weinig evolutie zichtbaar tussen de orthofoto van 1971 en deze van 2015. Op de orthofoto van 1979 is er een gebouwstructuur zichtbaar binnen het projectgebied. Op de orthofoto's uit 2000-2003 en 2015 is duidelijk het geasfalteerde sportterrein te zien, waar de nieuwbouw gepland wordt

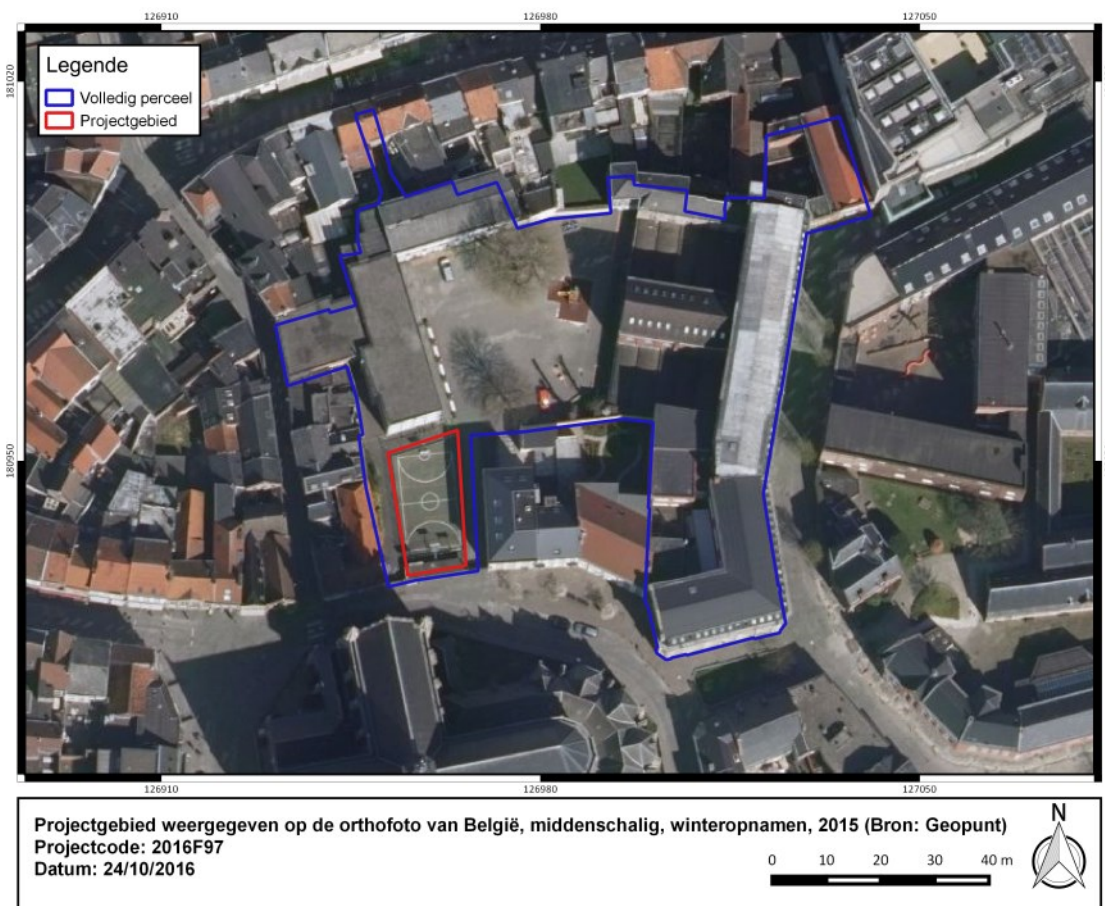
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)

Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)

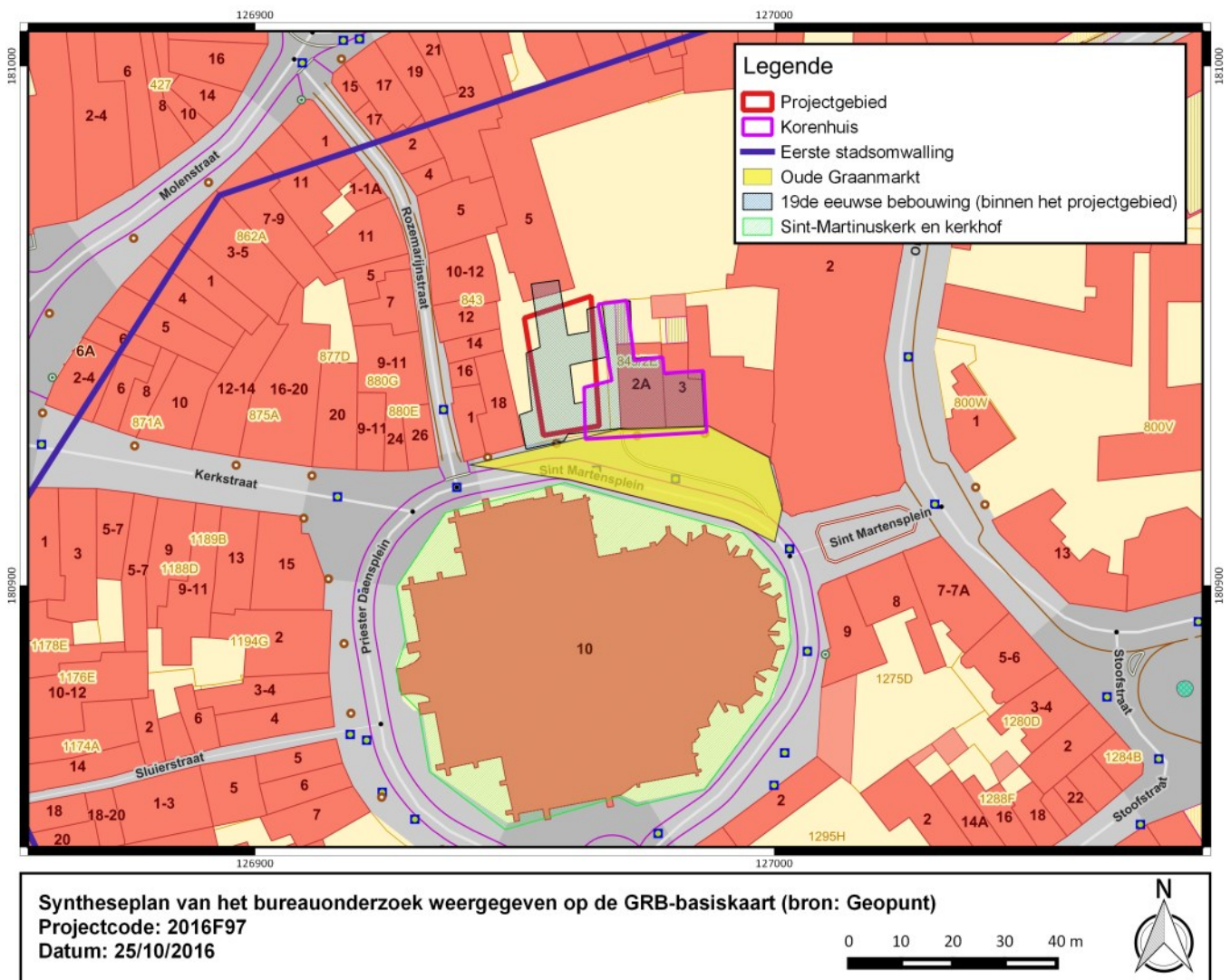

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto van België, middenschallig, winteropnamen, 2015 (Bron: Geopunt)

1.3 Synthesepan en samenvatting

Figuur 37: Synthesepan van het bureauonderzoek weergegeven op de GRB-basiskaart (bron: Geopunt)

Verder onderzoek met ingreep in de bodem is noodzakelijk om de archeologische verwachting op basis van het bureauonderzoek te toetsen. Het bureauonderzoek heeft geen argumenten opgeleverd die een onderzoek met ingreep in de bodem overbodig maken. Concreet wordt de aanleg van 1 proefsleuf, haaks op het Sint-Maartensplein, in de lengte-as van het projectgebied, geadviseerd.

Doel van het voorgestelde vooronderzoek met ingreep in de bodem is inzicht verschaffen in de aanwezigheid, aard, omvang, datering en conservatietoestand van eventueel aanwezige archeologische sporen. Dit onderzoek vormt de basis voor een waardebeoordeling: het bepalen van de noodzaak, omvang en opzet van een vervolgonderzoek ten behoeve van de documentatie en berging van eventuele sporen en vondsten.

Figuur 38: Locatie van de voorgestelde proefsleuf op de middenschalige orthofoto van 2015

1.3.1 Samenvatting gericht op gespecialiseerd publiek

Ter hoogte van het projectgebied Aalst Sint-Martensplein 2 situeert zich momenteel een schoolcomplex. Op de zone palend aan het Sint-Martensplein wenst de opdrachtgever een nieuwbouw te realiseren. De werkzaamheden kunnen een bedreiging vormen voor eventueel aanwezig ondergronds erfgoed. Naar aanleiding van de geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag binnen een vastgestelde archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt, werd een archeologienota opgemaakt. Op basis van dit bureauonderzoek werd nagegaan of een verder archeologisch traject met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of er een (gedeeltelijke vrijgave) mogelijk is.

Uit het bodemkundig/landschappelijk onderzoek blijkt dat het bodemtype van kunstmatige aard is, wat niet verwonderlijk is gezien de verstedelijkte context. Het plangebied situeert zich op de overgang tussen de noordoostelijke uitloper van een leemrug en de alluviale vlakte van de Dender. Ten westen van het projectgebied stijgt het terrein ca. 3m en blijft dan relatief vlak tot een stuk westelijker waar de rug op ca. 29 m TAW ligt (ca. 17 m hoger dan het projectgebied).

De Centraal Archeologische Inventaris duidt in de onmiddellijke omgeving van het plangebied 2 archeologische vindplaatsen aan: de Sint-Martinuskerk en het Sint-Martensplein. De stichting van de Sint-Martinuskerk gaat mogelijk terug tot de vroege middeleeuwen (zie verder). Ter hoogte van het Sint-Martensplein werd een wegverharding uit de 12de eeuw, geassocieerd met een grachttracé aangetroffen. Waarschijnlijk gaat het hier om een toegangsweg tot het Zelhof

Op basis van het bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat het archeologisch potentieel voor dit projectgebied zeer groot is. Vooreerst dient gewezen te worden op het mogelijk voorkomen van pre-stedelijke bewoningssporen. Vondsten uit de steentijd, de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen werden reeds geattesteerd in het centrum van Aalst. Onderzoek heeft bovendien aangetoond dat de Merovingische vondsten zich uitsluitend binnen de eerste stadsomwalling situeren, wat suggereert dat de ruimtelijke structuur van de *villa Alost* mogelijk ruimer lijkt te zijn dan voorheen aangenomen.

Wat de stedelijke ontwikkeling betreft, dient opgemerkt te worden dat het projectgebied zich bevindt in de ontwikkelingskern van de stad Aalst, langs de handelsweg Brugge-Keulen. Het terrein situeert zich net ten noorden van de Sint-Martinuskerk, die door onderzoekers beschouwd wordt als de bidplaats van de Karolingische *curtis*. Anomalieën in het stratenpatroon suggereren dat de *curtis* gekenmerkt werd door een 8-vormige gracht, naar analogie van het domeincentrum Petegem.

Cartografische bronnen tonen duidelijk dat de kerkhofmuur ten noorden van de Sint-Martinuskerk de grens vormde met de Oude Graanmarkt. Dit marktplein wordt recentelijk naar voor geschoven als mogelijk oorspronkelijke markt van het vroegmiddeleeuwse domeincentrum. De Oude Graanmarkt werd tijdens de Middeleeuwen gedomineerd door de Graanhalle of Koornhuis, gebouwd in 1241. Dit gebouw situeerde zich aan noordelijke zijde van de Oude Graanmarkt, op of naast het huidige projectgebied. De graanhal werd in 1871 afgebroken en het perceel werd ingelijfd door de Dames van Maria, een vrije onderwijsinstelling van lagere meisjes- en kleuterschool, middelbaar onderwijs en beroepsschool. Het perceel is momenteel nog steeds onderdeel van een schoolcomplex.

Algemeen kan gesteld worden dat het bureauonderzoek wijst op de potentiële aanwezigheid van waardevol bodemarchief, dat zou kunnen leiden tot een belangrijke kenniswinst m.b.t. de vroegste stadsontwikkeling van Aalst. Om deze verwachting te toetsen en aan te vullen wordt geadviseerd om een vooronderzoek met ingreep in de bodem d.m.v. een proefsleuf uit te voeren ter hoogte van het plangebied. Slechts op deze manier kan de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen gecontroleerd worden.

1.3.2 Samenvatting gericht op niet gespecialiseerd publiek

Het projectgebied situeert zich net op de overgang tussen de noordoostelijke uitloper van een leemrug en de alluviale vlakte van de Dender. Het projectgebied situeert zich daarnaast binnen de oudste omwalling, net ten noorden van de Sint-Martinuskerk die beschouwd wordt als de bidplaats van een vroegmiddeleeuwse domein. Rondom de kerk kwam tot in de 18de eeuw een uitgestrekt kerkhof voor. Aan noordelijke zijde begrenste de kerkhofmuur de Oude Graanmarkt, waar zich tijdens de Middeleeuwen de Graanhalle of Koornhuis bevond. Er zijn aanwijzingen dat deze graanhal zich ter hoogte van het projectgebied bevond.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat er nog waardevolle archeologische informatie in de bodem kan teruggevonden worden, die bij de geplande werken vernield zou kunnen worden als hier geen rekening mee gehouden wordt. Deze interpretatie is gebaseerd op een analyse van de tot nog toe beschikbare archeologische, historische en landschappelijke informatie.

1.4 Bibliografie

- CALLEBAUT D. 1981, Het Oud Kasteel te Petegem I. De Karolingische curtis en haar ontwikkeling tot de XIIde eeuw, *Archaeologia Belgica* 237, Brussel.
- CEULEMANS C.; ROBIJNS L.; PODEWIJN D. 1986, *Een hart voor mensen, 300 jaar hospitaalzusters te Aalst, Van de hervorming van 1685/86 tot heden*, Aalst.
- DE GROOTE K. 1988, Erpe (Archeologische Inventaris Vlaanderen X), Gent.
- DE GROOTE K. 2000, Van prestedelijke nederzetting tot omwalde stad. Archeologie van de Aalsterse stadsontwikkeling, in *Het Land van Aalst*, jg. LII-2, 234-252.
- De Groote K. e.a. 2001, Een 12de-eeuwse stenen weg onder het Sint-Martensplein te Aalst (O.-VI.), in: *Archaeologia Mediaevalis* jg. 24, pp. 81-83
- DE GROOTE K. 2013, De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad, in *Monumenten, Landschappen en archeologie*, jg. 32, nr. 1, 4-32.
- DE GROOTE K & MOENS J. 1995, De oudste stadsversterking van Aalst (prov. Oost-Vlaanderen), in: *Archeologie in Vlaanderen*, jg. IV-1994, 138-141.
- DE GROOTE K e.a. 2002, De Valcke, De Slotete en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt van Aalst, in: *Archeologie in Vlaanderen*. VIII. Brussel.
- DE GROOTE K., AMEELS V., MOENS J. EN DEBONNE V. 2010, Archeologisch onderzoek te Aalst-Sint-Jozefscollege (prov. Oost-Vlaanderen) 2009-2010 (Intern Rapport VIOE), Brussel.
- DE MOOR G. 2000, Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, kaartblad 22, Gent. Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.
- GHYSENS J. 1986, Geschiedenis der straten van Aalst. Aalst.
- JACOBS P. e.a. 1996, Toelichting bij de Tertiairgeologische Kaart, kaartblad 22, Gent. Vlaamse overheid, Afdeling land- en bodembescherming.
- SERGANT J. 2004, Steentijdvondsten in de regio Aalst (Oost-Vlaanderen en Brabant, België). Inventaris en geografische analyse (Archeologische Inventaris Vlaanderen Buitengewone Reeks 8). Gent.
- VAN DE PERRE D. 2011, De stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen tot 1500. Een vergelijkende studie, in: *Het Land van Aalst*, jg. LXIII, nr. 1.
- VAN NUFFEL P. 1914, Aalst. Historiek der oude straten. Markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst met sagen en vertellingen. Aalst.
- VAN RANST, E. & SYS, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.
- X., Bekkenbeheerplan Denderbekken 2008-2013, Vlaamse Overheid.

1.5 BIJLAGE: PLANNENLIJST

Projectcode	2016F97
Onderwerp	Plannenlijst
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Middenschallig
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	4
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Aanduiding van de geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	24/10/2016
Plannummer	5
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Voorstelling van de funderingsplaat
Aanmaakschaal	1/100
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/06/2016
Plannummer	6
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Doorsnede doorheen de lengteas van het gebouw
Aanmaakschaal	1/100
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	11/05/2016
Plannummer	7
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Traditionele landschappenkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	17/10/2016

Plannummer	8
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Tertiair Geologische kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	9
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Quartair Geologische kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	10
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Samengestelde Quartair Geologische kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	11
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Bodemkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	12
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Potentiële Bodemerosiekaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	13
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Erosiegevoeligheidskaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	14
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Bodemgebruikskaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	15
Type plan	KLIP
Onderwerp plan	Aanduiding waterleiding onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend
Plannummer	16

Type plan	Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	17
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteverloop van noord naar zuid
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	18
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Profiellijn Hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	19
Type plan	Waterlopen
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	20
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Aalst en omgeving
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2013
Plannummer	21
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Reconstructiekaart onderzoeksgebied en vroegmiddeleeuwse sites
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2013
Plannummer	22
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Reconstructiekaart onderzoeksgebied en volmiddeleeuwse sites
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2013
Plannummer	23
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Grondplan 19 ^{de} – eeuwse Koornhuis
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1986

Plannummer	24
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1843-1845
Plannummer	25
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Deventer
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1550
Plannummer	26
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Guicciardini
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1612
Plannummer	27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Dedeyne
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1628
Plannummer	28
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Sanderus
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1641-1644
Plannummer	29
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777
Plannummer	30
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1843-1845
Plannummer	31
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Popp
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1842-1879
Plannummer	32

Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	kleinschalig
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971
Plannummer	33
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	kleinschalig
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1979-1990
Plannummer	34
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Middenschalig
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2000-2003
Plannummer	35
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Middenschalig
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2015
Plannummer	36
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied met CAI
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	27/06/2016
Plannummer	37
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Syntheseplan van het bureauonderzoek
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	25/10/2016
Plannummer	38
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie van de proefsleuf
Aanmaakschaal	Middenschalig
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1/07/2016